

ISSN: 0284-0359

aja *lugu*

1

SAATEKS

Käesoleva väikese kogumiku väljaandmise idee tekkis suveseminaril METROO 86, kus ka eesti keele olukorda väljaspool kodumaad käsitleti mitmes ettekandes. Samas toimus lastevanemate ja teiste arutelu eesti keele õpetamisest väikelastele segaabielu tingimustes, mis äratas suurt huvi.

Sellest julgustatuna otsustas METROO asuda keelekõsimuste kogumiku koostamisele, kus meie keele kitsaskohti välismaal kirjeldatakse nii tõetruult kui võimalik, kuigi aja- ja ruumipuudusel valikuliselt, ja kus ühtlasi antakse metodoloogilisi näpunäiteid neile, kes soovivad oma lastele kodus eesti keelt õpetada.

Selline vihik tundus seda vajalikum, et meie kirjastustelt midagi niisugust ilmunud ei ole, samuti pole meie ajakirjandus neid küsimusi tõstatanud.

Kogumik koosneb kahest osast. Esimest osa juhatab sisse Helga Nõu, kes kirjeldab eesti keele üldisi probleeme Välis-Eestis. Järgnevalt kirjutavad eesti keele õpetamise tulemustest Göteborgi algkoolis Aho Rebas ja Ojamaa suvekodus Gotlandil Salme Tammert, mõlemad kriitilisi mõtteid esitades. Esimene osa lõpeb lühikese assimilatsiooniprobleemaatika vaatlusega meie ühiskonnas allakirjutanu sulest.

Kogumiku teise osa moodustavad kolme lapsevanema, Tiia-Mari Juhkami, Helena Kiviloogi ja Jaan Seimi, kirjeldused sellest, kuidas nad oma lastele eesti keelt on õpetanud. Kuigi kasutatud meetodid on üsna isikupärased, on neis ka ühine nimetaja olemas, mida iga eesti keele õpetamisest huvitatud lapsevanem võib kasutada, loomulikult omapoolsete muudatuste ja täiendustega. Oluline on, et tegemist ei ole idealiseeritud kirjeldustega, vaid et ka raskused leiavad nimetamist.

Loodame, et kogumik äratas huvi ja põhjustab sõnavõtte.

Kogumiku väljaandmist on rahaliselt toetanud Marta ja Johannes Kivimägi Sihtasutus.

MEIE KALLIS VILETS ja VAENE EESTI KEEL

Helga Nõu

Eesti keele edasipüsimise peamiseks raskuseks paguluses on keelelise teadlikkuse puudumine. See ilmneb nii vanade kui noorte juures, vanade juures ehk rohkemgi. Noored eelistavad omavahel rootsi keelt rääkida ka sellepärast, et pagulas-eesti keel ei peegelda ümbritseva elu tegelikkust ja et selles puudub noortele omane släng (argoo). Assimilatsioonile vastupidamine on esmajoones siiski psühholoogiline probleem, mille lahtimõtestamisega meil on seni vähe tegeletud.

Eesti keele olukord maapaos

Eesti keel on hädaohus - Eestis venelaste j.t. sisserändamise tõttu ja meil siin maapaos assimileerumise läbi. Puudutan käesolevaga ainult viimast ja peasjalikult Rootsi olusid, sest neid ma tunnen. Ka ei ole mu ettekanne teaduslik loeng, sest uurimusi sel alal on väga vähe tehtud. Mõtted ja väited, mida siin esitan, tuginevad mu isiklikele kogemustele pikaegsest läbikäimisest eestlaskonnaga Rootsis.

Kui palju meid eestlasi väljaspool Eestit on, seda ei tea keegi. Ka ei tea enam, keda pagulaste kolmandast ja neljandast generatsioonist üldse eestlasteks pidada ja keda mitte. See on teoreetiline küsimus. Huvitavad meile on aga ainult need eestlased, kes kuidagimoodi, kusagil eesti keelt räägivad või üldse mingil moel eesti kultuurielu või eluavaldustega kokku puutuvad.

Oleme vist ühel nõul, et eesti keel on meile väga tähtis ja kallid. Aga milline on see kallis eesti keel, mida räägime? Julgen väita, et see on üsna vilets ja vaene.

Vaene keel

Kui eesti põgenikud 40 aastat tagasi oma maalt pidid lahkuma ja neid mitmesse ilmakaarde paisati, siis rääkisid nad kõik normaalselt, head eesti keelt. Nüüd räägivad needsamad endised põgenikud (kes neist veel elus on) ja nende järeltulijad enamvähem kõik puu-

dulikku või vigast keelt. Eranditeks olgu siis ehk keeleteadlased ja teised otseselt keelega tegelevad isikud. Ja neid ei ole palju.

Ülejäänutel on keel muutunud, kui mitte otseselt vigaseks, siis igal juhul vaeseks sõnavara, väljenduste ja üldse nüansside poolest. See on piltlikult öeldes, nagu mängida klaverit küll õigel viisil, aga ainult ühe käega. Sellest saame aru, kui kuuleme praegu kodumaal elavate või sealt hiljuti tulnud eestlaste eesti keelt. Seal on keelel selline elav ja väljendusrikas lopsakus, mida siin paguluses enam ei kuule.

Keelelised puudused

Olen siin teinud väga lihtsustatud skeemi keelevigade või -puuduste kohta. See on, võiks öelda, negatiivne diagramm, kus (0) märgib "normaalselt" head eesti keele taset.

Keelelised puudused (tõusval määral)

Vanus →	90-70 a.	60-40 a.	30-20 a.	15-5 a.
(0).	Normaalne eesti keel			
(1).	Sõnade ja väljenduste poolest	vaene keel		
(2).	Rootsi või inglise oskussõnade	sissepugemine		
(3).	"Tõlgitud" eesti keel			
(4).	Rootsi (või inglise) aktsent			
(5).	Grammatilised vead			
(6).	"Segakeel", s.t. lihtsad sõnad	rootsi (või inglise) keeles		
(7).	Rootsi (või inglise) keel			

(1) on siin esimene, kõige nõrgem aste halvenemise poole: sõnade ja väljenduste poolest vaene keel. Tihtipeale on küll olemas suurem, passiivne sõnavara, nii et isik saab lugedes aru ka rikkamast keelest, aga ta ei oska seda aktiivselt kasutada.

Järgmine aste, (2), kuhu me vist ka enamvähem kõik astume, on oskussõnade kasutamine teises keeles. Siia kuuluvad esmajoones igasugused tehnilised terminid, aga samuti uued sõnad, mida polnud Eestis 40 a. eest olemas. Kõiki ei ole võib-olla praegugi. Muidugi on nüüd välja antud info-sõnastikke ja teisi teatmeteoseid, aga vähesed meist hakkavad sõnastikest eestikeelseid vasteid otsima, kui on suus võõrkeelne täpne termin.

See kehtib ehk ka mõningal määral Eesti eestlaste kohta. Jutus-
taksin vahejuhtumi eelmiselt Balti konverentsilt Stokholmis.
Seal küsiti ühelt praegu Eestis elavalt teadlaselt, et mis on
selline seinale valgust näitav aparaat eesti keeles. Teadlane
ei saanud algul aru, millist aparaati mõeldi, aga hüüatas siis
lõpuks rõõmsalt: "Ah, te mõtlete OVERHEAD'i !".

Aga peale raskete oskussõnade libiseb ka teisi, kergemaid väl-
jendusi meie kõnesse. Ma ütlen näiteks, et mu auto "blinkers"
on katki, selle asemel et rääkida "suunatulest". "Suunatuli"
on muide ka uus sõna. Vanasti oli "suunanäitaja", mis tähendas
väikest punast noolt, mis hüppas välja auto vasakust või pare-
mast küljest, vastavalt, kuhu kavatseti pöörata. Sellist tea-
tavasti moodsa auto juures ei ole. Nii kasutame ikka rohkem ja
rohkem rootsikeelseid sõnu: T-särk, püksdress, neskohvi ja
stentsiil. Võib-olla arvame isegi, et see on eesti keel.

"Tõlgitud" eesti keel

Niisama kergesti hakkame kasutama rootsi või inglise väljen-
dusi tõlgituna eesti keelde, (3). Ütleme näiteks, et keegi
"kirjutab ennast haigeks". See peaks tähendama, et kellelegi
hakkab kirjutamine närvidele käima. Tegelikult aga mõtleme
hoopis, et see isik teatab enda haigestumisest haigekassasse.
Eestis vist öeldakse "jäädakse sinisele lehele", sest tööandjal
on sinist värvi blankett haiguse registreerimiseks. Meile vä-
lismaal ei kõlbaks jälle see väljendus. USA-s ja Kanadas olen
kuulnud, näiteks, et miski "ei töötanud välja" (ingliskeelsest
"didn't work out"). Nii saame üpris naljaka eesti keele!

Neljandaks (4) olen pannud rootsi või inglise aktsendi. See
ilmneb nii üksikute sõnade hääldamisel kui intonatsioonis,
keele "meloodias". Enamasti ei kuule kõneleja ise seda oma
võõrapärasest aktsenti.

Edasi tulevad grammatilised vead (5), kas sõnade käänamisel
ja pööramisel või lauseehituses.

Siis "segakeele" kasutamine suuremas ulatuses (6), kus ka
lihtsad sõnad on rootsi- või ingliskeelsed: "Täna on blött
ute, pane stövlarid jalga! (Täna on väljas märg, pane kummi-
kud jalga!)"

Ja lõpuks, (7), päris rootsi (või inglise) keel omavahelises
lääbikäimises.

Vigase keele põhjustest

Kui halba eesti keelt keegi räägib, on muidugi väga individuaalne. Aga suures joones vastab keeleoskus siiski generatsioonidele, vanusklassidele (püstloodsed jooned diagrammis). Vanema põlvkonna keelevead hõlmavad võib-olla ainult vigade esimesi kategooriaid, kuna need noorematel ja päris noortel läbivad terve skaala.

Areng ei ole tegelikult kuidagi üllatav, vastupidi, aga paraku ei tee see asja paremaks. Me tahame ju eesti keelt ja kultuuri alles hoida, aga noored, kes peaksid eestilist tegevust edasi viima, ei valda enam küllaldaselt keelt. Neil on raske eesti-keelseid raamatuid lugeda, jälgida teaduslikku loengut või üldse keerulisemat arutlust eesti keeles. Ja noorte omavaheline normaalne keel on rootsi keel. Mida teha? Mida peaksime ette võtma?

Palju on räägitud koolidest, täienduskoolidest, õpikutest (õigemini küll õpikute puudumisest), lastekirjandusest ja selle puudumisest, ning et meil on hädasti vaja uut ja ajakohast eesti-keelset materjali, mis võiks võistelda rootsikeelsega. Kõik see on väga õige ja väga tähtis ja ma ei hakka seda siin kordama. Aga see on eesti keele õppimise ja oskuse tehniline külg. Peale selle on olemas teine, niisama tähtis või võib-olla veel tähtsam külg: eesti keele õppimise ja kasutamise psühholoogiline külg.

Vanem põlvkond

Pöörduksin tagasi oma lihtsa skeemi juurde eespool, et selle abil vaadelda mõningaid nähtusi.

Vaatleksin esiteks vanema põlvkonna eestlasi, kes räägivad siiski veel suhteliselt head eesti keelt ja kellede keelevead ulatuvad ainult esimeste astmeteni. Nad topivad aga täiesti ootamatult oma kõnesse lihtsaid rootsikeelseid sõnu, tähendab, räägivad segakeelt: "Ma küpsetan bullarisi (saiakesi)", "me läheme stugasse (suvemajja)" jne. Mispärast? See on teistsugune keelesegamine kui noortel, kes ei oska või ei viitsi järele mõelda, et leida eestikeelset sõna. Pealegi hakati nii rääkima üsna varakult peale Rootsi tulemist, siis, kui oli endil raskusi rootsi keele õppimisega. Siis andis rootsi keele oskamine staatust. Võib-olla taheti sellega näidata, et vaata, mul on rootsi keel nii selge, et libiseb nagu iseenesest keelele. Seega oleks selline segakeel teatud uhkeldamine, võib-olla ka tahtmine olla lõbus või vaimukas või muidu "ajaga kaasas".

Nüüd on selsamal vanemal generatsioonil lapselapsed. Aga kuidas räägivad need vanavanemad oma lapselastega? - Rootsi keeles! On ju tõesti juhtumeid, et lapselaps üldse eesti keelest aru ei saa. Aga ma tahan väita, et paljud vanad ei püüagi eesti keeles rääkida, ka siis, kui laps keelt natuke oskab. Selle asemel, et lapsega järjekindlalt eesti keelt harjutada (ja laps aktsepteerib väga kergesti, et näiteks vanaemaga tuleb just seda keelt rääkida), pursitakse oma halba rootsi keelt, nii et laps tegelikult veel vähem aru saab. Miks selline enneaegne ja mõttetu allaandmine rootsi keelele?

Sama olukord kehtib ka võõraste laste suhtes. Eeldatakse lihtsalt, et väikesed lapsed eesti keelt ei oska ja minnakse otse automaatselt üle rootsi keelele.

Noorte keel

Noorte omavaheline käibekeel on enamasti rootsi keel, ka siis, kui asjaosalised oma vanematega eesti keelt räägivad. Seda on kogetud suvekodudes, skaudilaagrites, eesti koolides ja mujal. Miks see nii on?

Peamine põhjus on see, et noortel puuduvad eesti keeles kõik need ühendavad "märgusõnad", mis kajastavad ümbritsevat ühiskonda. Puudub moodne släng ehk argoo, puuduvad aktuaalsed lõeklaused, siinse moe- või pop-maailma nähtused jne. Eesti keeles osatakse ehk ainult lihtsat ja piiratud sõnavaraga igapäevakeelt, ja sellest ei piisa. Sest keel on palju rohkem kui faktilise informatsiooni edasiandmine. Elav keel on kommunikatsioon, läbikäimine, tunnete edasiandmine, ja kõigeks selleks on vaja nõansse. Võib-olla ei olegi siis imelik, kui laps või noor ennast väljendab selles keeles, mida ta kõige paremini valdab.

Muidugi oleneb ka palju sellest, kui rangelt eestikeelses miljöös laps on kasvanud. Mäletan näiteks juhtumit, kus üks meie tuttava laps, kellele oli maast madalast väga järjekindlalt eesti keelt õpetatud, mängis koos teiste eesti lastega. Neil oli hirmus tore, sest nad võisid hüpata ja hullata suures liivahunnikus. Kõik teised kilkasid ja kisasid "häftigt", "ballt", "skitkul". (Moodne rootsi argoo, tähendades midagi väga toredat, umbes "maru", "kihvt" jne.) See meie tuttava tütar tahtis ka oma vaimustust avaldada, aga ei leidnud nähtavasti eestikeelseid sõnu. Lõpuks hüüdis ta ometi: "Oh seda rõõmu!" Muidugi oli kiiduväärt, et laps eesti keele juurde jäi, aga mul oli tast siiski kahju.

Seda noorte omavahelise keele puudumist tundsin ise, kui kirjutasin raamatut "Pea suu!". Teadsin täpselt, milliseid noori ma kirjeldan ja mismoodi nad üksteisega räägivad. Aga mul lihtsalt puudus paras argoo. Mu kooli- ja skautluseaegne släng oli vananenud ja praeguses Eestis kasutusel olev tundus hoopiski võõras. Släng tekib ja vananeb palju kiiremini kui keel muidu.

Aga ka meie eesti keel üldse on teatud määral vananenud, jäänud seisma sinna, kus see oli, kui Eestist ära tulime. Eestlased Eestis on väitnud, et me räägime siin nii, nagu nende vanad inimesed.

Veel tagasi tulles noorte rootsi keele rääkimise juurde: teine põhjus võib ka teatud vanuses olla vanemate vastu trotsimine. Et oma vanemaid ärritada, peab rootsi noor kas vanduma või jalgrattaid katki peksma või kuidagi teistmoodi halvasti käituma. Eesti noorel on relv käes sellega, et ta vastab oma vanematele rootsi keeles.

Muidu oleneb rootsi või eesti keele tarvitamine tihti seosest. Teatud sõpradega räägitakse alati eesti keelt ja teiste sõpradega jälle alati rootsi keelt, ehkki kõikide eesti keele oskus on umbes võrdne. Miks - seda on vahel raske mõistatada.

Liturgiline keel

On nähtusi, kus eesti keel on muutumas liturgiliseks keeleks. Tähendab, et teatud tseremooniad on seotud eesti keelega: lipu heiskamine või langetamine suvekodus, skautlikud käsklused j.m. koondusel, eesti keele tunnid koolis jne. Kõik muu jutuaajamine käib aga rootsi keeles.

On ka väidetud, et eestlased räägivad oma koertega väljas jalgutades rootsi keelt. Kas see vastab tõele? Võib-olla häbenetakse eesti keeles valju häälega hõigata või käratada.

Huvitav on võrrelda meie olukorda lätlastega, kes ju viibinud paguluses niisama kaua kui meie. Täielikku võrdlust on raske teha, sest neid on Rootsis palju vähem kui eestlasi. Tundub aga, et nad on suutnud säilitada oma keelt ja rahvust küllaltki hästi, võib-olla paremini kui meie. Läti suvekodudes näiteks räägivad läti lapsed täiesti iseenesest mõistetavalt läti keelt. Ja lätlaste suhtumine on, et "milleks meie teeme suvekodu, kus räägitakse rootsi keelt?".

Eestlaste kompleksidest

Vahel on tunne, et meie, eestlased, nõuame liiga vähe ja anname liiga kergesti alla. Räägitakse küll eestlaste jonnakusest ja visadusest, aga siis on küll tegemist rohkem passiivse kui aktiivse vastupanuga.

Eriti vanema põlvkonna juures on olnud suur lipitsemine rootslaste ees. (Jah, tagantselja sõimatakse neid küll!) Ja järeleandlikkus rootsi keele osas. Võib-olla on see mingisugune pagulaskompleks "härrasrahva" ees. Vanasti kummardati paruneid ka. Alaväärsuskompleks on aga kõige parem eeldus ümberrahvustumiseks. Mul on tunne, et võrreldes teiste rahvastega, ei ole eestlaste rahvustunne eriti tugev. Me peaaegu vabandame, et oleme eestlased. Puudub iseenesestmõistetav uhkus oma rahvuse üle.

Mõningal määral on siin erinev suhtumine järgmise generatsiooni, tähendab, nooremate eestlaste juures. Neid on küll palju vähem, aga neil on, võiks öelda, kõvem joon ja nad on teadlikumad eestlased. Neil on rootsi elukutsed ja nad võiksid olla rootslased, aga nad tahavad olla eestlased.

Komplekside osas tahaksin veel nimetada raamatulugemise kompleksi. See puudutab enamikku noortest. Suur osa neist ei loe eestikeelseid raamatuid, sest eesti keele lugemine on neile raske ja nad ei saa paljudest sõnadest aru. Ütleme, et nad ei saa aru keskmiselt viiest sõnast leheküljel. Aga nad loevad ilma pikemata inglise-, saksa- või muukeelseid raamatuid, kus nad ei saa aru võib-olla kümnest sõnast leheküljel. See neid ei häiri. Öeldakse, et sisust saab ikkagi aru ja kui mõni sõna esineb korduvalt, siis vaadatakse sõnastikust. Miks ei tehta nii eestikeelse raamatuga?

Keelekasutamise psühholoogia

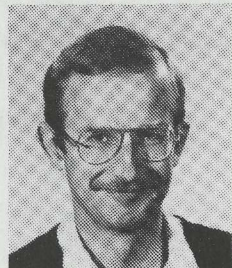
Olen siin juba korduvalt küsinud, et miks ja mispärast, ja vastuste üle võib vaielda. Tegelikult olen tahtnud juhtida tähelepanu sellele, et meil on koolide, õpikute ja tehniliste vahendite kõrval terve hulk psühholoogilisi probleeme keele õppimisel ja kasutamisel.

Eesti keel ja meie rahvuslik üleelamine paguluses on tihedalt seotud tahtega, motivatsiooniga ja eeskujuga, aga ka mitut sorti tõkestustega. Nii oleks meil õpetajate kõrval hädasti tarvis ka keelepsühholooge - või kui asi ei funktsioneer, siis keelepsühhiaatreid!

KAS KVALITEET VÕI PRAAK ?

EESTI KOOLIDEST JA EESTLASKONNA JÄRELKASVUST ROOTSIS.

Aho Rebas

Göteborgi eesti kooli vilistlastele, arvult 187 (1960-85), korraldati ankeet, millele vastas 92 vilistlast (49,2 %). Ankeedi tulemustest selgus, et ainult 1/3 vastanud vilistlastest võtavad osa organiseeritud eestlaskonna tegevusest, suurem osa neist siiski passiivselt. See tähendab, et ainult umbes 3 % igast eesti laste aastakäigust jõuab aktiivse eestluseni. Autor esitab ettepanekuid olukorra parandamiseks.

Eesti koolid

Bestlastel on terves maailmas ainult kaks täisajaga kooli, kus eesti lapsed võivad saada kasvatuse ja koolituse, mille sisu eestlased ise vabas, demokraatlikus vaimus võivad määrata. Koolide sihiks on teadlike, kakskeelsete eestlaste kasvatamine, kes ka tunneksid ennast täisvääriliste rootsi kodanikena.

Eesti koolides õpetatakse kõiki aineid, mis on rootsi põhikoolide õppekavas, aga lisaks veel eesti keelt, ajalugu, maateadust, ühiskonnaõpetust, laulmist ja palju muud, mis kuulub eesti kultuuri ja ühiskonna tundmise juurde. Sellega loodetakse õpilastes luua tugev eesti identsus ja ühtekuuluvus eesti rahvusgrupiga.

Koolide ulatusest

Stokholmi eesti kool on algkoolina töötanud juba aastast 1945, praegu umbes 100 õpilasega ja tänavu esimest korda ka esimese kõrgastme klassiga.

Göteborgis asutati ka algkool 1945, aga see suleti rootsi koolivõimude poolt peale esimest aastat. Alles 1960 saime loa kooli uuesti avamiseks. Göteborgi eesti koolis käib praegu umbes 45 õpilast esimesest kuni kuuenda klassini. Seejärele tuleb neil jätkata õppimist rootsi kõrgastmekoolides. Järelikult on meil seni kogemusi ainult neist õpilastest, kes on käinud esimesed kuus aastat eesti koolides ja hiljem rootsi koolides saanud kodukeeleõpetust parimal juhul mõni tund nädalas.

Kõrgaste

Koolitegelased on kaua olnud teadlikud täieliku eesti kooli puudumise negatiivsest mõjust noorte eesti identsuse kujunemisele ja seepärast on kõrgastme saamine Stokholmi eesti kooli juurde tähtis saavutus. Võib muidugi karta, et see loodi liiga hilja, selleks et praeguse pagulasgrupi järelkasvu osas märgatavat muudatust tuua, aga parem hilja kui mitte kunagi.

Rootsistumisest Göteborgis

Arusaadavalt on palju muutunud eesti koolides 40 aasta jooksul. Mitusada last on käinud eesti koolides Stokholmis ja Göteborgis ja mitmed neist on täna silmapaistvad tegelased nii pagulaskonnas kui rootsi ühiskonnas. Mitmed on juba lastevanemad ja on oma lapsed toonud eesti koolidesse.

Stokholm on eestlaste suurim keskus Rootsis ja kooli pidev tegevus on andnud kindlat järelkasvu nii eestlaskonnale kui koolile endale. Algkooli puudumise tõttu Göteborgis 1946-1960 pidi seal suur grupp lapsi leppima sporaadilise õpetusega täienduskoolides. Tulemuseks on, et vähesed praegu keskealised eestlased Lääne-Rootsis oskavad ennast vabalt ja korrektselt eesti keeles väljendada ja nende teadmised Eesti ja eestlaste kohta on tihti juhuslikud ja lünklikud. Nende lapsed on muidugi omakorda kiiremini rootsistunud.

Kasvatuse tulemused

Et peame eesti koole nii tähtsateks taimelavadeks eestlaskonnale, siis võiks olla põhjust lähemalt vaadelda koolide viimaste aastakümnete tulemusi. Mis on koolide peamised eelised ja puudused ja kuivõrd vastavad koolide saavutused eesti identsuse ja järelkasvu osas püstitatud eesmärkidele? Minu kogemused on pärit Göteborgi eesti koolist, kus olen töötanud 8 1/2 aastat, aga tean, et paljud tegurid on samasugused ka Stokholmis.

Üldiselt peab muidugi kõrgelt hindama seda tööd, mis õpetajad ja koolitegelased on teinud, tihti tasuta, et kasvavale noorsoole võimaldada emakeelset koolitust. Tohutult palju energiat, armastust ja aega on pühendatud laste eestikeelsele kasvatusele - aga mis tulemustega?

Kas koolid töötavad eeskujulikult?

Kas oleme suutnud lapsi kasvatada teadlikeks eestlasteks?

Kas eesti koolide lõpetanud valdavad rahuldavalt eesti keelt?

Kas nad loevad eesti kirjandust ja tunnevad huvi eesti kultuuri vastu?

Kas nad tunnevad Eesti ajalugu ja tänapäeva-olukorda?

Kas nad on aktiivsed eesti ühiskonnas?

Teravamalt võiks neid küsimusi kokku võtta nii: kas eesti koolid eestlaskonna taimelavadena on produtseerinud peamiselt kvaliteeti või praaki?

Koolilaste arengut mõjutavad väga mitmesugused tegurid, millest päris kindlasti kodune kasvatus on kõige tähtsam. Siiski oleme alati avalikult esile tõstnud koolide määravat tähtsust, mispärast tundub olevat põhjendatud ka koolide luubi alla võtmine.

Ankeet lõpetanuile

Göteborgi eesti kooli 25-a. juubeliks 1985 saadeti ankeetleht kõikidele kooli vilistlastele, arvult 187. Nende vanus oli 13-32 aastat. Ankeedile vastasid 92 vilistlast, seega kaunis täpselt pooled.

Ankeedi mõte oli vilistlastelt andmeid saada nende hilisema tegevuse kohta, samuti nende vaateid ja kogemusi eesti kooli ja eestluse kohta üldiselt. Ankeedil oli ka oma "salakaval" tagamõte: panna noori inimesi mõtlema oma identsuse ja eestilise tegevuse peale ja "kadumaläinud" noori nende eesti sektoris pisut aktiveerida.

Arvan, et mitmel eesti kooli lõpetanul on rootsistumise tõttu veidi paha südametunnistus eestlaskonna eest, millepärast nad oma meelerahu ja mugavuse huvides jätsid ankeedi vastamata. Teiste kohta sai kuulda, et nad põhimõtteliselt ei avalda isiklike arvamusi ega andmeid oma elu kohta kartes igat sorti registreerimist ja et nad seepärast ei vastanud ka ankeedile, olgugi et vastata võis anonüümselt.

Vastajate kohta võiks veel ütelda, et nende hulgas on suhteliselt rohkem neid, kes on eestlaskonnas aktiivsed, kui mitte-vastajate hulgas. Et assimileerumine rootsi ühiskonda on Göteborgis kaugemale jõudnud kui Stokholmis, siis julgen oletada, et nimetatud aktiivsemad ankeedivastajad võiksid päris hästi esindada "läbilõikevilistlast" mõlemas linnas.

Kindlasti leiaksid statistikud, et alusmaterjali hulk ja käsitlus ei vasta tõsise teaduse nõuetele, aga ankeedi tulemused võivad ju siiski huvi pakkuda eesti üldsusele.

Haridus ja elukäik

Göteborgi eesti kooli lõpetanuist oli 1985 17 % juba ülikooliharidusega. Vilistlaste hulgas olid esindatud mitmed erinevad elukutsed, aga eriti huvitav võib olla, et nende hulgas oli 6 % õpetajaid.

Keskmiselt igal neljandal vilistlasel oli juba endal laps.

Nooremad vilistlased, kes alles käisid rootsi kõrgastmekoolides ja gümnaasiumides, elasid loomulikult oma vanemate juures, aga 28 % lõpetanuist elasid täiesti omaette, 14 % olid abielus ja 13 % elasid vabas kooselus.

Positiivne ja negatiivne

Vilistlasi paluti nimetada oma kõige positiivsemaid kogemusi eesti koolist. 91 % vastasid, et ühtekuuluvus väikeses koolis oli kõige meeldivam. 54 % leidsid, et eesti keele ja kultuuri õppimine oli tähtis ja 33 % toonitasid häid õppetulemusi ja head korda.

Negatiivsete nähtuste kohta tuli vähem vastuseid. 23 % nimetasid siin pikka kooliteed ja pikki koolipäevi ja 10 % olid saanud kannatada kõva korra ja karistuste all. Siiski olid eranditult kõik valmis soovitama eesti lastele eesti kooli astumist.

Suhtumine õpetajatesse

Õpetajate kohta esitati palju erinevaid arvamusi. Ainult 33 % vastajaist olid täiesti rahul õpetajatega. Enamik leidis, et neil oli olnud nii häid kui ka halbu õpetajaid.

Õpetajaskonna probleemide juures on põhjust pikemalt peatuda. Eesti koolide õpetajate hulgas on viimasel aastakümnel aset leidnud generatsioonivahetus. Eestis koolitatud pedagoogid on enamuses asendatud nooremate rootsi väljaõppega õpetajatega. Koolides on tihti ka ametis olnud nõutava kutsehariduseta asjaarmastajad, kelle vormilist kompetentsipuudust enamasti on asendanud suur huvi ja energia. Lõpuks võib ütelda, et nagu igas koolis, nii on ka eesti koolides vahel leidunud õpetajaid, kel on puudunud iga-sugune õpetajakompetents, olgu see praktiline või vormiline, ja

et need üksikud inimesed on teinekord olnud põhjuseks, miks eesti lapsi ei ole saadetud eesti koolidesse. Õpetajaskonna kvaliteet oleneb palju pakutavatest töötingimustest, mille eest on peavastutajaks tööandja ja kaasvastutajateks terve koolipere - õpilased, lastevanemad ja kolleegid.

Tavaliselt hindavad õpetajad suure eelisena võimalust töötada eesti noortega eesti keeles. Väikesed klassid ja perekondlik õhkkond on ka asja positiivne külge. Leitakse aga ka tihti, et on pingutav seista kriitilise eestlaskonna rambivalguses ja et on väsitav teha palju "vabatahtlikku" ekstratööd tavalisele õppetegevusele lisaks.

Paguluse algaastail olid kõigi põgenike palgad madalad ja mitmed õpetajad töötasid puht ideelisel alusel. Aastakümnetega on aga enamik eestlasi leidnud head töökohad, kus neil on kõik eelised ja õigused, mida rootsi tööturg pakub. Ainult eesti koolide õpetajad on selles arengus maha jäänud. Viimase 20 aasta jooksul on nende palgad küll olnud võrreldavad rootsi õpetajate palkadega, aga muud eelised, nagu kindlustused, vaba arstiravi ja tasu haigestumise korral, puuduvad ikka veel suurel määral. Asetatud valiku ette on mitmed eesti õpetajad sellepärast eelistanud kindlamat töökohta rootsi koolivõrgus.

Eesti koolide ametliku tööandja, Eesti Komitee, koolitegelaste kiituseks peab ütleva, et nad on läbi suurte raskuste loonud ja riigi toetusega ülal pidanud kaks edukat algkooli. Viimastel aastatel on aga esinenud piinliku sagedusega juhtumeid, kus vastutav instants on ilmset huvi- ja kompetentsipuudust kooliküsimustes katsunud kompenseerida omaenda prestiiži ülespühumisega õpetajate arvel. Niisuguste kurbade kogemuste järele on hakatud arutama, kas meie koolidel poleks kasulikum administratiivsetes küsimustes pöörduda otse rootsi ametiasutuste poole, mis hoiaks ära Eesti Komitee segase ja närvesööva vahendamise.

Eestlus ja keel

Kui vaadelda eesti noorte vaba aja tegevusi, siis selgub, et 91 % eesti kooli vilistlastest on osa võtnud skautlikust liikumisest, 68 % on viibinud kasvandikena suvekõdudes ja 42 % on käinud eesti lasteaias. Nooremate aastakäikude hulgas on lasteaias käinute arv tunduvalt kasvanud.

Enamik vilistlasi tunneb end nii eestlase kui rootslasena, kusjuures eesti identsus domineerib 58 % juures. Lapsena räägiti

alguses kodus peamiselt eesti keelt, nüüd aga domineerib rootsi keel koduse keelena. Siiski väidavad 25 %, et nad räägivad ainult eesti keelt kodus. 19 % räägivad ainult rootsi keelt ja ülejäänud 56 % mõlemat keelt, aga ka neil domineerib kodus rootsi keel.

Vastajate hulgast 79 % loevad vahel eesti ajalehti ja ajakirju. Tavalisemad neist on Eesti Päevaleht, mida loevad 64 %, Teataja (44 %), Tulehoidja (8 %) ja Välis-Eesti (5 %).

18 % on kasutanud võimalust eesti keelt kodukeelena õppida rootsi koolide kõrgastmes ja gümnaasiumis. 9 % on eesti keelt ülikoolis õppinud.

Vähemik vähemusest alles

Kokkuvõttes võib üldistavalt väita, et umbes 1/3 eesti kooli vilistlastest võtaval jätkuvalt osa organiseeritud eestlaskonna tegevusest. Enamik neist on siiski jäänud passiivseks pealtvaatajaks ja ainult 10 % lõpetanuist tegutsevad aktiivselt koorides, skautluses, rahvatantsurühmades või mujal. Noori, kes pole üldse eesti koolis käinud, leiame ainult erandjuhul organiseeritud eesti tegevuses. Teame ju, et eesti koolidesse suunatakse lapsi peamiselt rahvuslikult meelestatud perekondadest. Teame ka, et enamikku lastest, kellel on üks või mõlemad vanemad eestlased, ei panda eesti kooli.

Nende andmete põhjal võime ütelda, et umbes 3 % igast eesti laste aastakäigust jõuab praegustes oludes aktiivse eestluseni ja moodustab meie rahvusliku kasvatustöö kvaliteetse toodangu.

Tähelepanu hädaolukorrale!

Ankeeditulemuste esitamise mõte ei ole, et arvustada eesti koolide töötulemusi - need on tavalise õppetegevuse osas küllaltki head -, vaid tähelepanu suunata pagulaseestluse hädaolukorrale. Nagu nimetatud, langeb peavastutus laste rahvusliku kasvatuse eest kodudele. Seal on palju tegemata jäetud - osalt teadmatusest, osalt mugavusest.

Et aga koolid ja enamik meie organisatsioone ametlikult ja avalikult võitlevad eesti rahva ja kultuuri edasipüsimise eest, siis on põhjust vaadelda just nende saavutusi meie rahvusliku järelkasvu osas.

Mida tuleks teha?

Eesti koolid vajavad eestlaskonnalt senisest palju suuremat majanduslikku ja moraalset tuge. Koolides peaksid leiduma kõik astmed lasteaiast kuni ülikoolini, kusjuures koolide pedagoogiline ja materiaalne tase peaks olema nii kõrge, et kõik mõeldavad eesti päritoluga õpilased otse trügiksivad eesti koolidesse. Kas see kostab utoopiline? Igatahes mitte majanduslikus osas, sest eestlased Rootsis on küllaltki jõukad. Meil on ka palju häid pedagooge. Seni on meil aga kahjuks puudunud tahe - või täpsemalt: arusaamine hea kooli tähtsusest rahvuslikus kasvatuses.

See puudutab eriti meie suuremaid pagulasorganisatsioone. Neist oleks siin küll viisakam piinliku vaikimisega mööda minna, sest neis on järelkasv tihti olematu. Neid juhivad praegu enamasti pensionärid, kes kramplikult, kas või surmapäevadeni, hoiavad kinni juhtivatest positsioonidest ja võrdlemisi toorelt tõrjuvad eemale noori, kes julgevad esitada uusi mõtteid või algatusi. Noori, kes tahavad omaenda oskusi ja kreatiivsust rakendada, kas ignoreeritakse või tembeldatakse lõhestajateks, või kui muud argumentid otsa saavad - punasteks.

Igas organisatsioonis, mis tahab jääda elujõuliseks, on pidev järelkasv ja kontinuiteet esmajärgulise tähtsusega. Samuti on oluline, et juhtkond oleks esinduslik, demokraatlik ja aktiivne.

Kahjuks näeme pagulaskonnas liiga tihti samasuguseid ühiskondlikke väärnähteid, mis tumestavad elu meie kodumaal. Siin Rootsis ei peaks meil ometi olema erilisi raskusi selliste väärnähtuste elimineerimiseks ja oma juhtkonnas demokraatliku pluralismi rakendamiseks. Vajame mõttevabadust ja uusi, värskete ideedega inimesi, mitte kivinenud gerontokraatiat.

Vajame tihedaid kontakte eesti rahva lahutatud osade vahel, mitte pagulaste endi poolt täiendatud raudeesriiet. Vajame julgust, aktiivsust ja ofensiivset hoiakut, mitte kartlikkust ja kahtlustavat pessimismi.

Ainult siis, kui suudame oma väikeses rahvusgrupis rakendada vaba maailma võimalusi ja õigusi, on meil lootust jälle saada normaalset järelkasvu oma koolidele ja organisatsioonidele ja eesti rahvale üldse. Ainult pideva, loomuliku järelkasvuga on meil võimalik demokraatliku ja elujõulise kultuurrahvana kunagi uuesti kehtestada iseseisvust omal kodumaal - Eestis.

KEELEPROBLEEMIDEST NOORTE SUVEKODUS

Salme Tammert

Kuidas õpetada eesti keelt noorte suvekodus? Autor, kes on Ojamaa suvekodus viis suve keeleõpetajana töötanud, nimetab kolm tingimust, mille arvestamisel keeleõpetus edukas võib olla. Need on personali valik ja tegevuskava planeerimine, õpetuse ehitamine noorte individuaalsetele teadmistele, ja õppesituatsiooni sidumine eluliste tähelepanekute ja vaatlustega.

Kogu keeleõpetuse eesmärgiks peab olema huvi virgutamine ja süvendamine. Me ei tohi ka unustada, et paljudele meie noortele on ainult eesti keele rääkimine terve päeva jooksul erakordne pingutus. Kakskeelsuse saavutamine eeldab siin positiivset, nii raskusi kui edusamme tunnustavat õhkkonda, mis tagab noortele hinge- rahu.

Autor toob veel näiteid noorte eesti keele iseärasuste kohta Rootsisis (väike omadussõnade tagavara, harilike eesti nimisõnade asendamine rootsi laensõnadega) ja esitab võrdlevaid andmeid noorte aktiivse sõnavara kohta Rootsisis ja Eestis.

Keele vahetu seos arenguprobleemidega

Inimesed on ajapikku harjunud olukorraga, et kõigest saab kuidagimoodi rääkida ja isegi kirjutada. Just nimelt, kuidagimoodi. Majandusteadlane Uno Mereste on mitmel korral osutanud sellele, et Euroopas kiirenes teaduste areng siis, kui teaduses hakati ühtse ladina keele asemel kasutama rahvuskeeli. Oletatakse, et sel kombel sai teadlastel tekkida rohkem originaalseid mõtteid - sellest järelduks, et keelte paljus on inimkonna olulisi vaimurikkusi, üks arengu põhieeldustest.

Mida enam kontaktid erinevate keelte vahel on arenenud, seda enesekindlamalt minnakse keeleprobleemidele vastu. Üldises mõttes on selline olukord vägagi positiivne ja pakub arenguvõimalusi ka neile, kes oma keelemiljööst väljaspool on. Siin peituvad aga ka mitmed pealtnäha pisiprobleemid, mis tegelikult on isiksuse arengut, eriti noorte väljakujunemist häirivad tegurid. Võib tekkida olukord, et inimene ei saa tegelikult ühegi keele abil selgelt ning südameläheliselt oma mõtteid avaldada.

Eriti keeruliseks kujunevad sellisel juhul tundemaailm ja keele (või keelte) vahekorrad. Inimese sisemaailmas esinevad kirjeldamatud häired. Harilikult väljenduvad need mitmeti ka igapäevases elus. Näiteks, räägitakse ise väga napolisõnaliselt ja tuntakse vastumeelsust pikema ning ilmekama kõne vastuvõtmisel. Ei suudeta ilukirjandust nautida, lugemisvaras on ületähtsustatud hulgaliselt fakte sisaldavad tekstid. Lugemise lihtsustamiseks vajatakse pilte, ei peeta lugu sellistest illustratsioonidest, mis püüavad ilmestada teksti, ise aga midagi uut sündmustikule ei lisa. Eelpool nimetatud probleemid on argipäevased meie noorte suvekodudes Rootsis.

Suvekodu õpetaja ei saa olla tunniandja

Suvekodu, nagu nimetuski osutab, on noorte suvise puhkuse veetmise üks võimalustest. Ükski õpetav ja arendav eesmärk ei tohiks seal otseselt ületada nimetatud põhiolemust - suvine puhkus. Praktika näitab, et hea planeerimise ja sobivate praktiliste võimaluste korral võib aga suvekodu olla nimetamisväärne tegur noorte keeleprobleemide korrastamisel. Siinjuures on oluline rõhutada, et ühe keele õpetamine intensiivkursusega suvekodus võib olla väga edukas, kuid meie oludes noorte arengus suhteliselt vähem tulutoov, kui seda on n.ö. noorte keeleprobleemide korrastamine, mille all mõtleme eeskätt enesekindluse ja sihipärasuse saavutamist meie keele õppimisel.

Lastevanemate seni peamiseks sooviks on olnud, et noorte keeleõppimine suvekodus ühe kuuga võimalikult suuri edusamme teeks. Autori arvates tekitab aga see sihiasetus noortes tihtipeale selgusetu olukorra: milleks peab eesti keelt õppima isegi suvekodus, s.o. toreda suvepuhkusega ühenduses. Ometi on kogemused näidanud, et ühe kuuga on paljud rootsi-eesti noored saanud harjumuse eesti keele rääkimiseks. Paljude arvates võib seda saavutada kahel eril viisil:

Õpetatakse, kontrollitakse ja sunnitakse -
või, luuakse soodsad tingimused, virgutatakse
ja õpetatakse.

Meie arvates on teisel juhul saavutatul loomupärasem tagapõhi ja püsivam väärtus.

Ojamaa suvekodust

Autor on olnud keeleõpetajaks Ojamaa suvekodus aastatel 1980 ja 1983-1986. Neljal viimasel suvel oleme seal teadlikult püüdnud läheneda eesti keele õppimisega seostuvatele probleemidele. Nende sihipärasemaks ja südamelähedasemaks muutmine eeldab allakirjutaja arvates vähemalt kolme olulise põhimõtte elluviimist.

1. Suvekodu püüab juba personali ja tegevuskava planeerimisel luua soodsad tingimused eesti keele edendamiseks. Eelduseks on, et kogu suvekodu pere tunneks end eestikeelses miljöös edasijõudnuna, mitte päris algajana. Vastasel korral kujuneks edu asemel halvast enesetundest tulenev pidurdus. Küllap aga tunneksid algajad end hästi näiteks mõnel suvisel intensiivkursusel, kus nende edu võiks silmaganähtav ja kõrvagakuulata- olla.

2. Suvekodu esimesest päevast peale antakse noortele võimalus oma seniomandatud teadmisi kasutada, s.t. eesti keelt rääkida ja kirjutada. Vigadest hoolimata, elustada võimalikult, kasvõi üsnagi nappi tarkusetagavara! Hädavajalik on kogu personali ja eriti keeleõpetaja virgutav ning innustav eesti keel kogu tegevuspäeva vältel. Noored peavad olema teadlikud oma erilisest - soodsast - olukorrast eesti keele edendamisel. Tähtis on, et igaüks saaks suhtlemisrõõmu, vigadest hoolimata, ka eesti keele vahendusel.

3. Uute teadmiste andmine võiks olla küllaltki mahukas ja oluline osa keeleprobleemide lahendamiseks suvekodus. Metoodiliselt ei tohiks see aga ainult tavapärane olla. Sobivaks metoodikaks on konkreetsele olukorrale kõige loomulähedasem võimalus, mis aitaks seostada keele vormilisi ja sisulisi iseärasusi. Näiteks, selle asemel, et istuda laua ääres ja harjutada etteüt- lust, oleks kindlasti targem minna metsa või mereranda ja alus- tada vastava sõnavara avardamist või täpsustamist seal, kus kõ- nesolevaid nähtusi, esemeid või olendeid saab vaadelda, katsuda, matkida.

Autori poolt kolme aasta vältel (1975-1977) korraldatud uurimus Tallinna, Tartu, Pärnu-Jaagupi ja Märjamaa koolide 2.-4. klassi- de õpilastega kinnitas hüpoteesi, et võimalikult erinevate meel- te rakendamine keele õppimisel on kõige vahetum ja püsivam la- hendus. Näiteks sõna KROBELINE kinnistus ainult nende laste ak- tiivsesse sõnavarasse, kes vastavat lauapinda oma käega katsuda said. Kõik teised selgitavad võtted tagasid ainult vastava sõna

esinemise passiivselt. Või näiteks sõnade HÜPPAMA ja HÜPLEMA erinevust õnnestus kõige paremini selgitada vastavate harjutuste sooritamisel. Nii pikem sõnaline selgitus, kui tegevuse pealtvaatamine ei andnud oodatud tulemust.

Eesti keele iseärasustest Rootsis

Autori tähelepanekute kohaselt on Rootsis elavate eesti keelt kõnelevate laste keelepruugis PUUDULIK OMADUSSÕNADE ESINEMINE. Sellest tulenevalt on noorte keeletarvituses hulgaliselt võõrapäraseid ja ebatäpseid omadussõnalisi laene rootsi ja inglise keelest. Mõnigi kord muutub lause mõte ebatäpseks ja vastav kujutluspilt jääb ähmaseks. Allakirjutanu arvates on see asjaolu üheks takistuseks iseseisva lugemishuvi kujunemisel. Meie noorte sõnatarvituses puuduvad peaaegu täielikult paljud Eestis tihti kasutusel olevad omadussõnad, nagu tore, agar, innukas, mahe, leebe, vale, meeldiv, nutikas, upsakas j.t. Eelpool loetletud sõnad on sisuliselt tihedas seoses laste mängu- ja mõttemaailmaga. Siit tuleneb loomupärane võimalus nende sõnade õpetamiseks näiteks suvekodus, kus on selleks ka soodus keskkond.

Rootsis kasutatava eesti keele omapäraks võib pidada autori tähelepanekutel ka TEATAVATE NIMISÕNADE PUUDUMIST, mida asendatakse laensõnadega või omaloodud n.ö. uudissõnadega. Tundub, et vajalikku nimisõna küll tuntakse, aga ainult passiivse sõnavara tasemel, see tähendab, et arusaamine sõnast on olemas, ise aga vastavat sõna ei kasutata. Laensõna esineb isegi nii tuttavate nimisõnade asemel, nagu seda on näiteks tuba, kool, võileib, takso, saiake j.t. Nimisõnade kergemeelne laenamine ja ebatäpne kasutamine ei muuda laste väljendusi igakord arusaamatuiks. Kõik Ojamaa lapsed saavad õigesti mõttest aru, et ooteks on marjakook ja saiake, kuid keeleliselt väljendub see vägagi erinevalt - sagedasti "täna on mellanmäliks soft ja bulle". Selline keeletarvitus viitab kõneleja hoolimatusele ja jätab meie keelest kohmaka ning võõra mulje.

Tihti peale põhjendatakse kergemeelset sõnade laenamist sellega, et vastavat eestikeelset sõna ei tuntavat. Tegelikult pole aga kõik taolised põhjendused paikapidavad. Isegi sõnale GODIS leidsid Ojamaa lapsed eestikeelse vaste, maiustus. Loomulikult ei saa kõiki erinevaid objekte samastada ja sellepärast ongi võõra keelemiljöö ning keskkonna osatähtsus meie keelele märkimisväärne ka noorte juures. Ojamaa suvekodus oleme märganud üs-

nagi ilmekalt selgeid n.ö. grupierinevusi keeletarvitus. Tihti-
peale saab selgitada ühe või teise noore keeleomapära näiteks vas-
tava grupi iseärasustest ning tavadest sõltuvalt, Stokholmi, Göte-
borgi või Lundi piirkonna oludest ning iseärasustest lähtuvalt.
Sagedamini esineb üksikuid sõnalaene Lundi piirkonna noorte hul-
gas. Stokholmi noored kasutavad enam terveid rootsikeelseid lau-
seid eesti keeles.

Suvekodus on sageli soodus võimalus vastastikuste keelekomistuste
või keelevigade heatahtliku analüüsi abil näidata, milleni võib
jõuda, kui keeletarvitus hoolimatu olla. Elavad näited on vi-
gaderavis tihti olulisemad kui korduvad keelenormide meeldetule-
tused. Kogu keeleõpetusliku osa eesmärgiks peab jääma HUVI VIR-
GUTAMINE NING SÜVENDAMINE. Selle nõude vastu on aga suvekodu olu-
des kerge eksida, mida teadlikult peaks vältima. Toimub ju uute
teadmiste kinnistumine ning rakendumine praktikasse ainult posi-
tiivses häälestuses. Mõnigi kord võib kujuneda olukord, et olme-
tingimused, näiteks imeilus rannailm või poolelijäänud metsamäng
takistavad keeleõpetaja tööd sedavõrd, et targem on ehk minna
lastega ujuma, kui jätkata keeleharjutusi. Võib ju jaotada kee-
leülesanded mõnele teisele ajavahemikule või kui ise sobivat la-
hendust ei leia, arutada koos noortega, kuidas planeeritud töö
siiski lõpule viia. Tundub, et keeleõpetaja ja kasvataja suve-
kodus on sobiv isik, kui ta ei solvu ega väsi, vaid jätkab oma
eesmärgi saavutamist uues vormis või näiteks sobivamal ajal, kui
noorte poolt tõrget märgata on.

Vaimne pingutus vajalik kakskeelsuse saavutamiseks

Iga uue harjumuse kujunemisega kaasneb vaimne pingutus, seda
eriti laste puhul. Vanemate poolt jääb selline pingutus tihti
märkamatuks, kuigi vastaval juhul innustus ja tunnustus hädava-
jalik oleks. Keeleõpetaja, kes püüab hoida olukorda, et kogu
suvekodu vältel eesti keelt räägitakse, ei tohi unustada, et
paljudele noortele on see erakordne pingutus. 1984.a. teisel
suvekodu nädalal ütles selle kohta väga tabavalt, täiesti spon-
taanselt, üks Ojamaa tüdruk... "see polegi nii pingutav, rää-
kida kogu päev eesti keelt". Tundub, et noored tajuvad eriti
selgelt oma keele ja mõtlemise seoseid just sel perioodil, kui
nad on kakskeelseks muutunud.

Äkitselt on võimalusi rohkem kui üks, tuleb valida. See tunne
saab noore emotsioonidelt ja fantaasialt toetust ning väljendub

tihti vaimukuses, leidlikkuses. Naudime ju meie, täiskasvanud, tihti laste keeletarvitust ja leiame, et see on ilmekam ning elavam meie omast. Kakskeelses miljöös on selleski probleemideringis eripära, millest räägivad ka eesti keelt kõnelevate noorte hulgast kogutud näited Rootsis. Tundmata teisi keeli ei saa olugi ettekujutust, et mõelda on võimalik n.ö. teiste mõistetega. Hästi on tuntud võrdlus, mis vihjab asjaolule, et ainult üht keelt valdav inimene on maailma võimeline nägema vaid ühe värvi-filtri läbi.

Taolisi mõttemõlgutusi on Ojamaa noored olnud suure põnevusega nõus koos analüüsima. Siit kujuneb loodetavasti mõnegi noore jaoks loomulähedane vajadus õppida ära oma vanemate ning vanavanemate keel. Kui peres on tegemist mitme keelega, siis on noored üksmeelselt leidnud vajalikuks olevat nende valdamist. Lundi Ülikooli Soome-Ugri Instituudis on mitmel korral eesti keele õppijatega üles kerkinud analoogilised probleemid. Sealgi on noored leidnud oma vanemate ning vanavanemate keele tundmise vajalikkust. Ühel pojapojal on peaaegu võimatu mõista oma vanaisa, kui temaga ühist keelt ei valda.

Tähelepanekuid noorte aktiivse sõnavara kohta Rootsis ja Eestis

Käesoleva ajani puuduvad ülevaatlikumad uurimused eesti keelt kõnelevate noorte nii passiivse kui ka aktiivse sõnavara kohta. Tallinna Pedagoogika Uurimise Instituudi emakeele sektoris on rea aastate vältel püütud vastavaid probleeme selgitada. Tööjõu kasinuse tõttu pole aga seni täiuslikumat pilti saadud kui vaid üksikute alaprobleemide ülevaated. Kahjuks puuduvad hoopiski võrdlevad uurimused kodu-Eesti ja võõrsil elavate noorte keeletarvitusest. Autori poolt kogutud ning vaid esialgselt läbitöötatud võrdlusandmed Eesti ja Rootsi noorte sõnavara kohta on küllaltki tähelepanuväärsed, kui pidada silmas kaasaegse eesti keele õpetamise metoodika põhimõtteid.

Aastasadu kestnud tarkus "võõrkeele õpib ära mõne aastaga, emakeelt ei eluaeg", on elujõus ka meie keele õppimisel. Siingi on esimeseks ja olulisimaks, milleks õppida, mida õppida? Ainult sõnavaralisegi olukorra analüüsimine aitab lahendada mitmeid metoodika lähtealuse probleeme. Alljärgnevalt esitame Ojamaa suvekodust 1983-1986 kogutud materjale noorte aktiivsest sõnavarast. Võrdlevalt toome analoogilise uurimismeetodiga 1975-1977 Eestis kogutud andmeid 2. klassi õpilaste kohta. Sa-

gedussõnastik on koostatud noorte vabas kirjalikus väljenduses esinevate sõnade alusel. Olgu siinjuures rõhutatud, et kuigi uurimismeetodid on analoogilised, ei saa vastavaid andmeid mitmel põhjusel statistiliselt võrdsustada.

S Õ N A	Sõna järjekorranumber sageduse alusel	
	OJAMAAL	EESTIS ^{x)}
ja	1	2
päev	2	8
mina	3	1
üks	4	7
poiss	5	29
pall	6	35
sööma	7	51
magama	8	73
hommik	9	101
mets	10	120
ujuma	11	105
mängima	12	3
siis	13	5
ei	14	34
väga	15	44
kivi	16	147
hüppama	17	145
pime	18	169
tüdruk	19	87
teine	20	21
sõda	21	94
ilm	22	157
otsima	23	82
mis	24	107
sõitma	25	39
panema	26	65
puu	27	68
ka	28	17
tema	29	11
kui	30	13
minema	31	6
mäng	32	15
aga	33	12
hakkama	34	8
laps	35	16
tulema	36	10

x)

Puuduvad numbrid märgivad sõnu, mida 36 kõige sagedama Ojamaal täheldatud sõna seas ei leidu.

Huvitav on märkida asjaolu, et Eestis sagedamini esinenud sõnad (mina, ja, mängima, siis j.t.) on küllaltki suure esinemissagedusega ka Ojamaal. Sõna "mina" on pea võrdselt juhtpositsioonil. Tabel valgustab ka mõnede erinevuste osatähtsust eesti ja rootsi-eesti laste sõnadevalikus. Eestis näiteks järjekorranumbrit 24 kandnud sõna "tuba" ei esine Ojamaal esimese saja hulgas.

Sõnaliigiliselt on võrdlusandmed märkimisväärselt analoogilised. Eestis on nimisõnu sagedussõnastikus 59,9 %, Ojamaal 57,8 %. Tegusõnu Eestis 19,27 %, Ojamaal 20,83 %. Arvsõnade osakaal osutus näiteks võrdseks.

Lõpetuseks

Keel on nii tihedalt seotud noorte isikuga ühelt poolt, nende kujutlustega ning fantaasiaga ja subjektiivse keskkonnaga teiselt poolt ja vastavate komponentide lahutamine avaldab häirivat mõju arengule. Keele ja mõtlemise, keele ja rahva vaimulaadi seosed väärivad noorte puhul enamat tähelepanu kui seda tihti arvatakse. Loomupärasest keskkonnast on võimalik keele arengule sisuliselt (suhteliselt väikeste jõupingutustega) kujundada igale isiksusele vastuvõetav emotsionaalne baas. Nii ongi eesti laste suvekodus meie keelel loomulik elujõud, kui selleks ainult tingimused luua.

EESTI KULTUURI KOONDIS ESTONIAN CULTURAL SOCIETY

ESTNISKA KULTURSAMFUNDET, WALLINGATAN 32-1, POSTGIRO 57588-6 TEL. 11 31 16

Box 657

S- 101 29 Stockholm

Eesti Kultuuri Koondises on saadaval ja müügil järgmised eesti keele õpperaamatud ning keeleküsimumust käsitlevad teosed:

M. Aadli/E. Kotka-Nyman "Samm-sammult", eesti keele õpik (Eesti-rootsi õpperaamatu fond, 1985)	kr. 45:-
"Aja Lugu" nr 1 "Kust saab laps oma eesti keele?"	" 30:-
"Eesti raamat vabas maailmas", EKK 1966	" 15:-
"Eesti keel algajatele", T. Salasoo/W. Oser, 1982	" 120:-
"Emakeele lugemik", Toronto 1969	" 25:-
"Lärobok i estniska", A. Haman	" 160:-
Rajamäe, H. "Käsiraamat eesti koolidele, õpetajatele"	" 15:-
Rajamäe, H. "Meie eesti keel", töövihikud II, III, IV (Eesti-rootsi õpperaamatu fond 1983)	" 12:- " 15:- " 10:-
Tauli, V. "Standard estonian grammar" (Uppsala Univ 73)"	115:-
Tauli, V. "Eesti grammatika II", 1980	" 85:-
Tauli, V. "Keele korraldamisest ja normimisest", 1983	" 10:-
Tauli, V. "Johannes Aaviku keeleuuendus", 1982	" 30:-

MÖTTEID ASSIMILATSIOONIST VÄLIS-EESTI ÜHISKONNAS

Jüri Seim

Nelja pagulasaastakümne järele ohustab eestlust võõrsil assimilatsioon. Kui tahame sellele vastu astuda, tuleb meil assimilatsioonist avalikult kõnelda ja seda analüüsida. Samuti peame teadlikuks muutuma Välis-Eesti infrastruktuuri eripalgelisusest ja õppima seda arvestama. Teisiti ei saa meil assimilatsioonivastases töös edu olla.

Mis on assimilatsioon? Assimilatsioon on ühe rahva kokkusulamine teisega ta keele, kommete jne. omandamise teel ("Võõrsõnade leksikon", Tallinn, 1978).

Küsigem siinkohal: kuidas on eesti keele olukorraga väljaspool kodumaad?

Hinnangud on pessimistlikud: eesti keele kasutamine väheneb kõigjal Välis-Eestis. Nii näiteks jäi Torontos ESTO 84 ajal paljude osavõtjate arvates eesti keel inglise keele varju nii ametlikus osas kui läbikäigukeelena. Ja igaüks teab, et ka Rootsis on eesti keel taandumas ja eriti noorema põlvkonna teadvuses "liturgiliseks" keeleks muutumas, s.o. keeleks, mis suures osas jääb kuulajale arusaamatuks.

Mis on seda arengut põhjustanud?

Tunnistagem kõigepealt, et eesti keele alalhoidmiseks on 42 pagulasaasta jooksul üsna palju tehtud. On asutatud lasteaedu, koole ja suvekodusid, arendatud noorteliikumisi - skautlust ja metsaüllikoole -, asutatud ühinguid ja laulukoore, välja antud kümneid ajalehti, sadu ajakirju ja tuhandeid raamatuid. Mitmel pool on välis-eestlastel praegu võimalik kuulata regulaarseid raadiosaateid eesti keeles. Regionaalsed ja globaalsed kokkusaamised, Estivalid ja Estod, mida on korraldatud viimase 20 aasta jooksul, on kokku toonud kümneid tuhandeid kaasmaalasi ja eestluse õhutamisel väga tähtsad olnud.

Kvantiteedi osas saab siis vaevalt midagi ette heita. Ometi peab

selles imponeerivas töös puudujääke olema, kui me nüüd assimilatsioonile järjest rohkem lõivu peame maksma. Või on assimilatsioon nähtus, mida takistada ei saa? Ajaloos leidub siiski näiteid selle kohta, et ka hajutatult, diasporaana, elav vähe-
mus võib teiskeelses miljöös pikema aja jooksul püsima jääda, kui tal on olemas üleelamisstrateegia, mis võimaldab keele ja kultuuri edasiandmist ühelt generatsioonilt teisele.

Välis-Eesti ühiskonnas seisab sellesisuline diskussioon alles ees. Positiivsena võib täheldada meie ajakirjanduse tärkavat tähelepanu assimilatsiooninähtuste vastu. Nii konstateerib EPL 30.5.86 juhtkirjas, et eesti keel küll taganeb rootsi keele ees, aga et me võime siiski optimistlikud olla: "Mida eestlus vajab, on rahvusliku eneseteadvuse ja uhkuse tõstmine. Et räägitakse lastega eesti keelt, et need viiakse eesti kooli või eesti täiendusõpetuse kasutamisele rootsi koolis, et juhitakse noored kokku ja liitutakse ka ise eesti eluga".

Mis siis takistab selle programmi elluviimist, mis iseenesest nii lihtne näib olevat?

Assimilatsiooni kirjeldamine

Küllap ongi vaja optimismi, et küsimustest, nagu assimilatsioon, üldse rääkima hakata. Assimilatsiooni mõistmiseks ja vaoshoidmiseks tuleb seda aga teha. Esimene samm sellel teel oleks assimilatsiooni lähem ja tõepärane kirjeldamine meie ühiskonnas, koos analüüsiga.

Alustagem kodudest, mis on praegu eestluse kõige nõrgem lüli. Järjest väiksemaks on jäämas nende kodude arv, kus kõneldakse eesti keelt. Iseenesest loomulikule nähtusele, abiellumisele üle keelepiiri, järgneb paraku tihti, et kodus räägitakse ainult majoriteedi, näiteks rootsi keelt. Muidugi ei räägi siis ka sellest abielust võrsuvad lapsed eesti keelt, peale erandjuhtude - näiteks, kui vanavanemad on õpetanud.

Leidub aga ka kodusid, kus mõlemad vanemad on eesti päritoluga, ei kõnele aga eesti keelt ei omavahel ega lastega. See osutab asjaolule, et majoriteedi keele eelistamine eesti keelele on kompleksne nähtus, milles lastevanemate identsusel on tähtis koht. Igatahes peame hoiduma keeleveliku ümber moraliseerimisest. Keelevelikut otsustavad eeskätt psühholoogilised, sotsioloogilised ja praktilised ajendid.

Kuidas on eesti kooliga? Miks ei tule Stokholmi Eesti Algkooli õppima rohkem kui klassitäis lapsi igal aastal? Kooliealisi lapsi peaks palju rohkem olema selle linna 8000-9000 eestlase kohta. Nimetamist väärrib asjaolu, et kuigi Göteborgis elab kolm korda vähem eestlasi, on sealse algkooli klassid ainult poole väiksemad võrreldes Stokholmi kooliga.

Meid peaks ka huvitama küsimus, miks leiab nii vähe eesti koolides õppinud noori hiljem tee eesti ühiskonda, kuigi seal öeldakse olevat otse karjuv puuõus noorte järele (EPL, l.c.). Kas ei sobi nemad sinna või ei sobi eesti ühiskond noortele? Sel juhul võib olla tegemist kultuurikonfliktiga, mille väljaselgitamine võiks valgustada assimilatsiooni olemust meie ühiskonnas.

Kahjuks on need ja teised küsimused tihti sellised, millele vastamiseks võime ainult oletusi teha, sest keelesotsioloogilised uurimused meie ühiskonnast on väga haruldased. Selliste uurimuste tegemist tuleks igati õhutada, sest need on nii olulised assimilatsiooni mõistmiseks.

Välis-Eesti infrastruktuuri arvestamine

Muidugi ei piisa pelgast uurimisest, kui tahame assimilatsiooni piirata. Teiseks peame oma keelepoliitikat ja -pedagoogikat kohandama eestlaste tegelikule olukorrale võõrsil, nende geograafilisele ja vaimsele infrastruktuurile.

Mis näiteks Välis-Eesti geograafiasse puutub, siis domineerib siin hajutatud paiknemine. Sellise mustrit üheks järelduseks on, et näiteks Rootsis on eesti kool parimal juhul kättesaadav 50-60 %-le eestlastest, nimelt neile, kes elavad Stokholmis ja Göteborgis. Mida pakutakse ülejäänutele? Neile peavad lahendust pakkuma eesti täienduskoolid, millel on aga mitmesuguseid raskusi - kui nad üldse töötavad -, või siis peavad lapsevanemad ise oma lastele eesti keelt õpetama. Missugust abi on neil sel juhul võimalik saada meie kesksetelt ametiasutustelt Eesti Komiteelt ja REE-lt? Missugust toetust saavad nad meie ajakirjanduselt?

Küsimus ei ole aga ainult eesti keele õpetuse paremas organiseerimises tsentraalselt, vaid peale selle - ja eeskätt - eesti elu aktiveerimises kohtadel. Kuidas siin uuenemist saavutada, kui senine kohalik aktiiv koosneb enamasti vanema põlve esindajatest, kes tahavad kõike oma tahtmise järele korraldada, sest ainult ne-

mad mäletavad ja teavad "kuidas Eestis oli" - seda ei ole kerge ütelda. Igatahes tuleb tegevusele anda uut, värsket sisu, nii et see toetaks kaasaegse eesti identsuse tekkimist välis-eesti noorte juures.

Võibolla ei ole me endale selgeks teinud noorte identsuse põhi-elemente Välis-Eestis. Noorte identsuses põimuvad meie rahva minevik ja olevik välis- ja kodumaal nende asukohamaa igapäeva ja keele iseenesestmõistetava aktsepteerimisega. Eesti keele ja kultuuri alleshoidmine Välis-Eestis on pikemas perspektiivis võimalik ainult topeltidentsuse näol, võiks ütelda jaanusidentsusena. Selle äratundmise juurde jõudmine on meie vanemal generatsioonil seni ehk kõige raskem ja valulisem olnud, sest nad tulid siia põgenikena ja on kaua elanud kodumaale tagasi-pöördumise lootuses. Ometi on see äratundmine vajalik, kui me välis-eesti noori suuremas hulgas eestlusest huvitada loodame.

Keeleline selgitustöö

Lõpuks on väga tähtis, et me oma keelepropagandat tõhustame. Praegu on, näiteks, raske jõuda üksiku eestlase juurde tema keelekahtlustes, eriti kui ta on segaabiellus. Rootsi eestlaste seas on aastakümnete jooksul moraliseeritud eestlaste üle, kes on julgenud end puudulikus eesti keeles avalikult väljendada. Samuti leidub siin eestlasi, kes ei lepi sellega, et meie keelt seotakse teravalt poliitilise hoiakuga, mida pagulaspress väljendab. See ei lähe kokku Rootsis levinud rahumeelse ja tolerantse ellusuhtumisega ja tõukab neid meie ühiskonna ja kultuuri juurest eemale.

Oleme oma keelelises selgitustöös ka kasutamata jätnud võimalused asjalikuks arutluseks keele ümber, võibolla laialt levinud arusaamise tõttu, et meie keelelistest raskustest avalik kõnelemine on "vaenlasele kättemängimine". Ka pole pagulasajakirjandus tunnetanud kasvavat vajadust keelelise nõuande järele kaasmaalaste seas ega selleks oma veerge avanud.

Samuti võib väita, et me pole osanud kasutada näitlikke vahendeid oma keele tutvustamiseks ja propageerimiseks noorte juures, kellele puuduliku keeleoskuse tõttu ettekanded ütlevad võrdlemisi vähe. Samuti puudub meil ikka veel üldine arusaamine kodumaa küllastamise tähtsusest ja vajalikkusest eesti identsuse kinnistamiseks ja hea eesti keelega kokkupuutumise ning selle praktiseerimise eesmärgil.

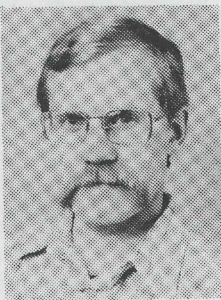
Ulf Lundell

1) Mul-le meel-dib a-var maas-tik, säälkus me-ri muu-tub maaks,
 e-laks sääl siis ter-ve aas-ta, nü et hin-ges ra-hu saaks.
 Mul-le meel-dib a-var maas-tik ke-set tuu-le hoo-gu-sid,
 sääl löö-ke kõr-ges tae-vas löö-rib laul-da röö-mu-viit
 sääl a-ja-n o-ma mär-ju-kest mis vü-na-lil-lest mait-ses-tet,
 ja joon süs täi-e mõ-nu-ga koos sil-gu, lei-va-ga.
 Mul-le meel-dib a-var maas-tik, sääl kus me-ri muu-tub maaks.

2) Mulle meeldib prüus, rahu,
 see toob vaimul vabadust.
 Ei siis keegi tee sul paha
 ega piita vaimustust.
 Mulle meeldib kodupäike
 valgust heitmas kõigele
 ja kui kukelaulu kõngelt
 kuulda on vaid kõrvale.
 Kuid naaber pole kaugemal,
 et öö kui vaikust täis
 ja istud tähistäeva all,
 siis tead kus pidu käib.
 Mulle meeldib prüus, rahu,
 see toob vaimul vabadust.

3) Mulle meeldib mere laine,
 kajakate kõva hääl,
 rahnad täis kui merekatpe,
 nende kohin ikka sääl.
 Mulle meeldib, et võib lihtsus
 määrata veel kusagi,
 kus „jaa“ on „jaa“ ja „ei“ on „ei“
 ja kahtlust polegi.
 siis põimin päria lehtedest
 ja jätan siia kivile,
 see muinasaja hüiepaik
 on jäänd veel järele.
 Mulle meeldib mere laine,
 kajakate kõva hääl.

Tõlkinud: Jüri Helberg

MIKS MA RÄÄGIN OMA TÛTREGA EESTI KEELT ?

INTERVJUU

Tiia-Mari Juhkamiga

Intervjueeritav kirjeldab enda jõudmist eesti identsuse juurde ja osutab kodumaa külastamise otsustavale mõjule selles ühenduses. Usutluse teises osas jutustab ta, kuidas ta oma 2 1/2-aastase lapse nii eesti kui rootsi keelt sama aktiivselt rääkima on õpetanud.

Kas Sa oled alati eesti keele vastu suurt huvi tundnud?

Jah, mul oli juba teismelisena selline huvi. Riidlesin oma emaga, kui ta eesti keelde rootsi sõnu segas ja küsisin, kuidas need sõnad eesti keeles on. Ta läks ähmi täis ega osanud tihti vastata, ja mina läksin tigemdamaks ja tigemdamaks, nii oli meil aastaid. Rootsi keel on muidugi 40 aastaga arenenud ja sellega on ka vajadus uute eestikeelsete väljenduste järele tekkinud. Muist inimesi segab lihtsalt rootsi väljendusi oma eesti keelde. Neid see ei sega.

Tegelikult on see isa "stü", et ma keelte vastu huvi tundma hakkasin, tema pani mu õppima prantsuse kooli, mis on keeltekool. Juba selle kooli 5. klassis õppisin prantsuse ja inglise keelt, aasta või kaks hiljem lisandus neile veel saksa keel. Loomulikult oli meil koolis õppeaineks ka rootsi keel, mis oli samuti õppekeeleks. Kodus rääkisin veel eesti keelt. Nii et alates 7. klassist rääkisin igal nädalal viit keelt.

Mis mind eriti ärritas, oli see, et mul tuli koolis õppida kõigi nelja keele grammatikat, aga kodus ei osatud mulle tihti vastata küsimustele minu emakeele kohta, mis minu põhi oli. Arvan, et sellest võib tulla minu "fikseerumine" eesti keele külge, ja see kasvas minu tütre sünni puhul.

Muidugi, olukord oli ju Sulle stigmatiseeriv, s.o. et lähed nagu "veriseks" ühe asja peale, mis Sind väga puudutab.

Jah, mind tõesti huvitavad keeled, aga korraga pidin endalt küsima, et kust ma siis saan seda täiuslikumat eesti kõnekeelt. Ma elasin tol ajal koos emaga. Aastal 1967 tuli vanaema Eestist meie juurde elama, olin siis 15-aastane. Tema oli eluaeg taluinimene olnud. Kui ma küsisin talt, mis tähendab sõna X, siis ta vastas, et see tähendab X. Ta ei olnud harjunud sõnadest ükshaaval mõtlema, abstraherima, sõnad olid tal olemas keele sees teiste sõnadega koos.

Sõnu võis ju otsida sõnastikest, aga siis meil ei olnud vist rootsi-eesti sõnaraamatut. Võib-olla ei tulnud ma ka selle peale, et sõnaraamatust otsida, see tundus eesti keele puhul nii imelik. Mu ema ja vanaema olid ju nii lähedal. Muidugi rääkis mu vanaema väga head rahvakeelt ja õppisin temalt palju sõnu, mida varem polnud kuulnud. See oli vanema aja keel ja sellepärast huvitav.

Ta keelel pidi olema väga eestipärane lauseehitus, mida Eestis käies alati kohe kohtad. Jutt tuleb seal iga inimese suust loomulikuna, keel tundub nii geniaalne.

Jah, see on teistmoodi keel, mis ei lonka, vaid tuleb lihtsalt. Olen Eestis käinud paar korda. Need külastused olid mulle nagu mingi injektsioon. Tundsin, et on olemas elav eesti rahvas. Seal oli Eesti olemas ka teisel, n.ö. "avalikul" pinnal - tänavasiltidel, lehtede näol, teatris, argipäevas, igal pool, rohkem kui siin ju, kuigi seal on vene keelt ka palju. Nii et seal oli nagu olemas üks rahvas, kelle juurde sa kuulud, kui sa tunned ennast eestlasena.

Aga samal ajal tekkis ka mingi tunne, et sa ei ole siiski päris õige eestlane, oled ju välis-eestlane. Ma ei olnud varem mõtelnud sellele, et mul võib aktsent olla ja et mõni Eestimaa eestlane võiks kohe kuulda, et mina ei ole Eestist. Seda ma kogesin seal ja see oli mulle šokk. Mul hakkas peas keerlema, et kes ma siis õieti olen: ise arvan, et olen eestlane, aga kas ma olengi seda? Võib-olla olen Rootsis eestlane, aga kas ka Eestis? Kes ma õieti olen? Tõesti, seda ma mõtlesin, kuigi ma tundsin end kodumaal rohkem eestlasena kui kunagi enne.

Siis oli mul võimalus käia Pärnus ühe väljasõiduga. Tuleb meelde, et istusin seal ühes pargis pingi peal ja vaatasin, kuidas 18-20-aastased poisid mängisid jalgpalli. Nad hüüdsid üksteisele valjusti eesti keeles, kui mäng käis kõva hooga, ja siis

järsku ma tundsin, et pean nendega rääkima, pean neile midagi üt-
lema. Hüüdsin nendele "ma olen Rootsist, aga ma olen eestlane"
või midagi muud sellist lolli. Üks neist küsis siis: "Ah oled sa
sealt Noa-Rootsist?!". Ja mina ei saanud midagi aru, jäin täies-
ti tummaks ja mõtlesin: "Noa-Rootsist - mida ta räägib?" Pärast,
kui läksin bussi, jutustasin sellest teistele ja kõik naersid, et
pidid lõhki minema. Olin sellest elamusest palliplatsil tükk aeg-
ga vapustatud. Tahtsin ju ainult teatada, et olen ka eestlane,
kuigi ma elan Rootsisis, ja nendega rääkides ennast eestlasena tun-
da, kuid läks vastupidi.

See oli kunagi 1970-ndate alguses?

Jah. Ometi jäi sellest sõidust kodumaale tunne, et olen ikka jah
eestlane, et mu rahvas on olemas ja et siin ma pean käima, et tu-
gevdada oma identisust. Sain aru, et pean üles ehitama oma ident-
suse ja et seda ma ainult siin Rootsisis teha ei saa. Selle kõige
tähtsamat osa pean minema Eestist otsima. Olen sündinud väljas-
poolt Eestit. Mina ei saa elada mingis vanas eestluses, mis põhi-
neb 40-ndatele aastatele. Minu vanematel on juured Eestis. Mina
aga pean ennast ise sinna "istutama" kuidagimoodi. Muidugi kannan
ma vanemate läbielamusi endaga kaasas, need on "emapiimaga sisse
imetud". Et tuleb konflikt siinolevate vanemate inimestega Eestis
käimise pärast, on teada, aga see on vältimatu.

Sul oli äratundmine olemas, et oled eestlane, kui Su tütar Kadri sündis, aga sellest hoolimata oli raske valida, kumba keelt Sa Kadriaga rääkima hakkad?

Jah, alguses ma valisin ilma mingi kahtluseta eesti keele, aga kui
ma siis hakkasin temaga rääkima, siis ei leidnud ma sõnu, mida nii-
sugusele väikesele titale ütelda, kes ise veel ei räägi. Hakkasin
temaga kaasa lallutama (jollra), aga eesti sõnu mul ei olnud. Kee-
le peale tulid rootsi sõnad, nagu "gullunge", "plutt-plutt" ja nii-
sugused asjad. Aga eesti keeles ma ei osanud selletaolisi sõnu.
Õigetest sõnadest tuli ka puudu. Nii et siis ma olin tumm, mõtle-
sin aga, et pean ju oma lapsega rääkima. Täielik konflikt oli.
Sain aru, et mu eesti keelel on palju puudu, segakeelt ma aga ka
rääkida ei tahtnud.

Pidasin nõu tuttavatega ja emaga ja püüdsin saada nende poolehoidu,
et kuna ma pean ju oma lapsega rääkima, siis ei saa ma seda teha

eesti keeles, mida ma korralikult ei oska. Tahtsin end väljendada täielikult oma lapsega rääkides ja sellepärast hakkasin temaga rootsi keelt rääkima. Seda tegin ma aasta aega, kuni tuli tema esimene sünnipäev. Sellega ühenduses oli meil enne rootsi lastega sünnipäevapidu, ja pärast oli eesti lastega. Ma ei tahtnud neid üksteisega kokku segada, tegin kaks pidu.

Sa leidsid, et need olid kaks omaette seltskonda?

Just. Sellepärast, et tahtsin rääkida eesti keelt täiesti rahu, tunda, et nüüd on eesti seltskond. Aga siis oli nii, et ma pidin ju Katiga ka rääkima, kui mu eesti sõbrad olid siin. Ma ei olnud neid kohanud eriti palju selle aasta jooksul. Olin siiski nime-
tanud, et olen Katiga rootsi keelt hakanud rääkima. Aga nüüd, kui nemad olid siin, tundus nii ebaloomulik Katiga rootsi keelt rääkida, hüüda talle "Kati, kom hit!", kui teised räägivad eesti keelt, hüüdvad, näiteks, "Mart, tule siia!" ja nii edasi. Tundsin end korruga reeturina. Kartsin ka, et rikun oma vahekorra nende perekondadega, kes oma lastega eesti keelt räägivad. Tundsin end rootsi keelt rääkides korruga mingi sabotöörina, et saboteerin nende püüdlusi. Mõtlesin, et nad ei taha võib-olla siis minuga enam läbi käia, ja et siis jääme eesti keelest ja ühiskonnast päris ilma.

Hakkasin mõistma, et ma enam edasi rootsi keelt rääkida ei saa. Mõtlesin, et nüüd hakkab Kati varsti rääkima, aga mitte eesti keelt. Tundsin end täiesti lõksus olevat ega teadnud, kuidas nüüd toimida. Teadsin aga, et nüüd on viimane aeg valida. Ja siis, päev peale sünnipäeva, hakkasin Katiga eesti keelt rääkima.

Sain aru, et ma ei saa oma eesti identsusest lahti ja et see identsus on nii tugevasti keelega seotud, et pean lihtsalt peaga vastu seina jooksma või põrgu sõitma - aga siis juba eesti keelt rääkides. Et muidu peaksin eesti ühiskonna hoopis maha jätma ja siis ei oleks mul enam mingit osa seal, ei saaks me oma perega kunagi üheskoos eesti keelt rääkida ega teiste eestlastega eesti keeles läbi käia. Need olid minu mõtted siis.

Nii et siis hakkasin eesti keelt kõnelema Katiga, aga see oli raske. Mul oli küll üks sõnaraamat suure toa laual, teine köögis, aga väga kunstlik tunne oli, kui pidin neist järjest sõnu otsima, et Katile midagi ütelda. Aga ma keeldusin rootsi sõnu sisse segamast. Helistasin Kati ristiemale või oma emale ja küsisin, igal õhtul oli mul rida sõnu, mille kohta pidin küsima. See oli nii väsitav ja raske. Et ma elasin üksinda, ei saanud

ju Kati kuulda, kui ma kellegi teisega räägin. Kui oleks olnud veel teine ka, kes oleks rääkinud kodus eesti keelt, siis oleks üks osanud üht sõna, teine võib-olla teist sõna. Olen õhtuti õppinud ja helistanud.

Kui Kati lõpuks eesti keelt rääkima hakkas, siis oli tunne, et on siiski võimalik, et üks uus inimene väljaspool Eestit eesti keelt rääkima õpib. Olen ju üldse vähe eesti lapsi kohanud, ja Kati oli mulle korraka nagu esimene laps maailmas, kes räägib väikelapse eesti keelt. Tundus, et elame siin Upplands Väsbys nagu väikesel saarel, meie kaks, ja räägime eesti keelt. Olin alati väsinud, suutsin harva Katiga teiste seltsi minna või teisi enda juurde kutsuda.

Jutustasid suvel, et püüad Kati sõnavara kogu aeg rikastada. Täna nägin Sinu autos, kuidas Kati osutas kraavile tee ääres ja ütles: "Mamma, see on kraav". "Kraav" on ju võrdlemisi haruldane sõna, iga eesti laps siin ei teagi seda eesti keeles.

Kas on? On raske teada, kui sul keelt ümberringi ei ole, missugune sõna on tavaline ja missugune mitte. Me räägime väga palju. Tunnen, et pean igat võimalust kasutama lapsega eesti keele rääkimiseks. Aga see on ju ka loomulik, lapsed tahavad palju rääkida, aga võib-olla mina vastan siis rohkem kui need vanemad, kes ei tunne, et nende lapsed kuulevad eesti keelt liiga vähe. Minul on aga tunne, et olen tihti ainus, kes annab lapsele seda keelt. Teisi eestlasi ja Kati vanaema me ju ei kohta nii väga sageli. Kui oleme Katiga kahekesi, siis räägime ja arutame kogu aeg. Ta on ka väga jutukas.

Mul tuleb meelde, et kamassi keelt, mis on üks meie kaugeid sugulaskeeli uurali keelerühmas ja nüüd hääbunud, rääkis veel 70-ndatel aastatel üks vanainimene. Temalt oli kord küsitud, et kuidas ta küll oma keelt nii hästi mäletab, kui tal kellegiga rääkida ei ole olnud. Ta oli siis vastanud, et rääkivat kamassi keelt Jumalaga. Nii et tegelikult on keele säilitamiseks vaja ainult iseendaga rääkida. See keeleline üksindus, mida Sa siin kirjeldad ja milles oled elanud, tuletab natuke meelde kamassi keele miljööd.

Kõik see, mis ma räägin, on minu isiklikud elamused ja mõtted. Kui olen oma mõtteid arutanud teiste lastevanematega, on mul tunne olnud, et nad peavad mind natuke ekstreemseks ja et liialdan, kui tahan oma lapsele õpetada nii täiuslikku eesti keelt. Kuid et mitte sattuda nõrgemasse positsiooni teiste ees, peab oskama oma mõtteid väljendada, ja selleks on keel tähtis instrument. Eesti keel on imeilus ja ma tahan, et Kati seda võiks nauvida, seda käänata ja väänata oma tahtmise järele. Seda ta on ka omat moodi hakanud tegema. Ta leiutab igasuguseid naljakaid väljendusi ja mängib sõnadega. Tore on teda kuulata.

Kuidas mõjus Katile, et ta hakkas käima rootsi lasteaias?

Ta oli pärast rääkimahakkamist rootsi keelt meil kodus kuulnud, kui meil olid külas rootsi lapsed oma vanematega. Siis ta tahtis vahel rootsi keelt kuuldes teise tuppa minna, ta ei tahtnud nende seltsi jääda. Ma usun, et see oli sellepärast, et ta ei saanud aru, mis mina nendega rääkisin. Olen teistelt eesti laste vanematelt ka sedasama kuulnud.

Nüüd sügisel, kui ta hakkas lasteaias käima, 2 1/2-aastaselt, oskas ta eesti keelt rääkida, tema keel oli päris rikas. Lasteaias kohanemine võttis aega, kolm kuud, aga ta oli ka haige poole sellest ajast. Ta hakkas õige pea mulle küsimusi esitama, näiteks, "mis koera nimi on" jne., et rootsi sõnu teada saada. Käisin temaga lasteaias kaasas ja tõlkisin talle, kui nad millestki rääkisid. Lasteaias oli iga nädal korduv programm, näiteks, nad käisid jalutamas sama teed mööda. Seletasin siis lasteaias kasvatajale ära, et ma tõlgin Katile kõik, mida ta teistele lastele ütleb, ja palusin, et kui nad järgmisel korral siit jälle mööda lähevad, et ta siis eelmisel nädalal öeldut Kati kuuldes kordaks. Näiteks, kui läksime mööda ühest auguga puust, siis ütles kasvataja lastele, et paneme auku käbi ja vaatame, kas orav selle ära sööb. Siis nad läksidki sealt mööda järgmine kord ja vaatasid, mis oli juhtunud ja arutasid seda omavahel. See uus keel ei olnud Katile aluses siis täiesti mitteamusaadav.

Ja nii Kati hakkaski õppima natukesehaaval ja minult pärima. Küsis, et "mis on orava nimi", teadlikult kohe küsis, ja kui ma ütlesin, siis küsis uuesti "mis orava nimi on", ja siis ta õppiski orava "nime" rootsi keeles ära. Kui me siis jälle mööda läksime auguga puust ja mina olin kaasas, siis ta ütles "orava nimi on

ekorre", ja nii ta on õppinud tasapisi. Ta oleks kindlasti igal juhul ära õppinud need sõnad ka ilma minuta, lihtsalt kuuldes, et nad neid sõnu kordavad, aga võib-olla tegin talle asja kergemaks, sest ma rääkisin nende sõnade ümber rohkem, et ei tuleks arusamatusi. Nüüd ta aga õpib omapead.

Ja siis, kui nad laulsid, siis ma tõlkisin laulu - umbes nii, et millest see on -, ja kui laulud kordusid, siis ta juba teadis, millest need on. Ütlesin talle iga laulu puhul paar sõna rootsi keeles, millest ta võis laulu ära tunda. Ütleme, kui oli "Ekorrn satt i granen", siis ma ütlesin "ekorrn" rootsi keeles, ja "see on orav", ja siis "granen" - "see on kuusk", ja siis võib-olla "svansen", ütlesin, on "saba". Ta kuulas väga tähelepanelikult ja ma nägin kohe, kui ta tundis ühe sõna ära ja teadis, mis see on eesti keeles, ja siis tal tuli meelde, millest see laul on.

See on ju tegelikult hea viis väikelapsele kaht keelt õpetada nii, et mõlemad keeled aktiivsele kasutusele tuleksid, mis ju on kakskeelsuse printsiip. Kuidas Sa sellele tulid?

Teen ainult, nagu ma ise arvan. Olen ise aastaid keeli õppinud ja niimoodi on kergem meeles pidada uusi lauseid, kui sul on "võtmesõnad". Minu enda meelest on tore keeli õppida ja ma tahan, et see ka Katile meeldima hakkaks ja et ta õpiks end hästi väljendada. Muidugi on see kakskeelsuse harjutamine teistel nädalatel vaheldunud ainult eesti keele õpetamisega, kui Kati lasteaias ei ole käinud. Nagu siis, kui olime möödunud suvel Metsakodus, Metroo nädalal ja Eesti nädalal.

Just siis oli Kati hakanud tähele panema hääli. Ta küsis "mis see on?", kui mingi hääl kostis, või kui kuskilt kuuldus suminat, siis ta küsis "mis häält teeb herilane?" (herilasest ta oli varem kuulnud), või "mis see on?", kui keegi käis puupõrandal, mis naksus ja nagises. Nii õppisime terve nädala, et hobune hirnub, pörsas ruigab, lehm ammuab, ja teisi hääli. Küsisin teiste kohalolijate käest neid sõnu, igasuguseid nüansse õppisime. Leidsin, et on tähtis osata ütelda, kui kuuled midagi, et, oh, see sumiseb, või kraaksub, või see sahiseb, kohiseb või mühiseb.

Mida rohkem me õppisime selliseid sõnu, seda rohkem oli see mulle nagu uus maailm, midagi, mis pani fantaasia liikuma. Need sõnad viisid tegelikkusele lähedale, lapse maailma, selle juurde, mida meie, täiskasvanud, võib-olla oleme unustanud oma kiirustamisega.

Ma olen nagu tagasi astunud lapseõlve poole. Olen ju täiskasvanud ja mul on teatud keel olemas, aga lapse keel, õieti see, mis kirjeldab lapse mõtteid ja ta maailma - seda ma hästi ei mäleta. On tõesti tore ise ka õppida.

Viibimine Metsakodu eestikeelses miljöös -
kas see mõjus Katile mingil erilisel viisil?

Mitte siis, kui me seal olime, siis ta natuke kartis täiskasvanuid ja jonnis palju ja tahtis omaette olla. Me oleme siin nii isoleeritult ja omaette elanud, et ta oli kuidagi inimesi kartma hakanud. Paar last oli, keda ta varem tundis, nendega ta mängis küll vahetevahel. Aga see Metsakodu aeg tähendas rohkem minule, ma sain keelt juurde õppida.

Nüüd on talle aga üks teine asi olnud suure tähendusega: üks lint eesti lauludega, Randpere-Milleri sisselauldud. Ta oli lasteaias hakanud kuulama rootsi laule, ja sõnu ja lauseid õppima hakanud, mis on ju üsna loomulik. Minul aga tuli päris paanika, et kuidas teda saada laulma eesti laule. Sest ta ei tahtnud kuulata, kui mina laulan, see talle ei meeldinud. Ja siis saime selle lindi, Seda ta hakkas kuulama, siis sõnu õppima, ja nüüd ta oskab kõik laulud. Need laulud on riimidega ja niisuguste häälitsustega, ja see oli ka midagi tähtsat Katile.

Eestikeelsed raamatud on ka ülitähtsad. Loeme Eestis väljaantuid ja siin rootsi keelest tõlgitud. Mõlemad on tähtsad. Eestis kirjutatakse väga häid lasteraamatuid. Sealt saab sõnu juurde ja riime. Tõlgitud raamatud annavad võimaluse rootsi lastega ühise "muinasjutumaailma" loomiseks - eesti keeles. Siis on rootsi sõpradega midagi ühist. Peab olema tore eesti keelt rääkida.

On tähtis, et laste oma maailm oleks eestikeelne. See tähendab, et nad saavad laulda ja mängida teiste lastega, kes ka räägivad eesti keelt. Seepärast, et kui nad satuvad kokku selliste lastega, kes oskavad paremini rootsi keelt, siis läheb vestlus ikka rootsi keele peale. Kui ei oleks "eesti alternatiivi", s.o. muusikat ja võimalust eesti keeles laulda ja mängida, siis oleks eesti keelel veelgi raskem rootsi keelega võistelda. Muusika ja laul meeldivad ju lastele, see on neile nii tore.

Eestis oleks ju keeleoskust kergem saavutada. Siis aga peab saama seal kauem olla ja seda on praegu nii raske korraldada. Siin on ju ka lapsi, kes räägivad eesti keelt. Meil on, näiteks, tut-

tavad, kelle lapsed head eesti keelt räägivad ja kes rootsi keelt veel vähe oskavad. Hea oleks, kui saaks nendega rohkem läbi käia, aga nad elavad kaugel. Lastehaigused, kaugus ja ajapuudus piiravad kohtumise võimalusi.

Peab katsuma läbi käia nii palju kui võimalik. Ja täiskasvanutega ka. Nii kaua kui lapsed on väikesed, aitab ka vanematest inimestest, lastel meeldib ju vanematega rääkida. Ja hiljem ka. Aga just üheskoos mängimine eesti keeles - kas nad saavad üksteisest alati õieti aru? Kui me õpetame oma lastele eesti sõnu, nagu "helilindistaja", mida ma olen õpetanud Katile, siis võime ehk mujal kuulda hoopis sõna "makk", mis on ka Eestis kasutusel. Ja lapsed ei saa üksteisest aru.

Siin on ju veel üks probleem. Kas peame õpetama "pagulassõnu" või Eestis kasutatavaid? Pagulaslapsed peaksid ju ühist keelt rääkima, et üksteisest aru saada. Või siis võivad nad ära õppida mitu eri sõna? Et samal ajal võivad olla eri nimetused.

Jah, seal on see küsimus. Ega me ei saa kunagi muutuda Eesti eestlasteks. Peame aktsepteerima, et oleme pagulaseestlased. Või me igal juhul uhked olla oma keele üle seni, kui see funktsioneerib.

Kas Sa usud, et meist võiks säilinud eesti rahvaskilluna siin Rootsis ja mujal tulevikus kodumaal eestlastele ka kasu olla? Kas meil oleks mõtet oma keelt alles hoida Eesti pärast või ainult iseenda pärast, s.o. oma identsust silmas pidades?

Kuna me tunneme end eestlastena ja räägime eesti keelt, siis on meil mingi side eestlastega kodumaal, ja sellel on inimlik tähendus. Ja mitmet moodi, peab ütlema, saame me neid aidata, aga meil on neid ka vaja. Vahekord eestlastega kodumaal ei ole niisii ühekülgne. Minu seisukohast on tähtis, et vahekord oleks elav. Mulle on see siis tähtis minu enese pärast.

Peale selle on ju nii, et oleme sealt tulnud või oleme sealt tulnute lapsed - see on fakt. Mida me teeme enda pärast või teiste pärast? Oleme teineteisest olenevad. Kas me ei ole siis üks eesti rahvas?

Mida võiks Sinu arvates Metroo teha, kui ta nüüd keeleküsimustele rohkem tähelepanu tahaks pühendada? On Sul ettepanekuid ja soove?

(järg lk 47.)

ISAKEEL, EMAKEEL ja LASTE KEEL

Helena Kiviloog

Autori perekonnas on lapsed kolmkeelsed ja räägivad eesti, soome ja rootsi keelt. Kasvatamise aluseks on keelestrateegia, teadliku valiku tulemus, mille juurde jõudmist ja mille rakendamist autor üksik-asjalikult kirjeldab.

Meie perest

Meie pere koosneb kuuest inimesest. Pere pea on 52-aastane arst. Tema põgenes Eestist Rootsi koos vanematega 9-aastasena ja on rootsi koolis hariduse saanud. Pere praktiline juht on 46-aastane pedagoog. Tema tuli Rootsi 13 aastat tagasi abiellumise tõttu. Ta on Soomes üles kasvanud ja seal koolis käinud. Peale nende on perekonnas veel kaks tütart ja kaks poega vanuses 11 ja 5 vahel. Nad on Rootsis sündinud ja üles kasvanud ja käivad nii rootsi lasteaias kui ka koolis. Meie kodulinna eesti kooli ei ole, on olemas soome lasteaiad ja kool. Eestlasi elab siin umbes 200. Nende teine sugupõlv on juba peaaegu täiesti rootsistunud. See tähendab, et väljaspool perekonda puutuvad meie lapsed igapäevases elus ainult rootslastega kokku.

Keelestrateegia valimine

Valik lapsi kolmkeelseks kasvatada ei olnud meil juhuslik, vaid teadliku otsuse tulemus. See valik toimus keeleteaduslike, arengupsühholoogiliste, pedagoogiliste ja sotsioloogiliste uurimuste põhjal. Nende järgi paistis mitmekeelsus olevat kõige rikkastavam nii indiviidi kui ka rahvuslikust seisukohast. Uurimistulemuste ülesotsimine ja läbitöötamine ning laste arengu planeerimine on olnud ema ülesandeks. Lastega praktiline tegelemine on tihti olnud isa ülesandeks.

Vanemate keeleline staatus perekonna loomisel on järgmine. Isa emakeeleks on eesti keel, mida ta hästi valdas nii kõnes kui kirjas. Tal oli suurelt osalt eesti sõpruskond. Tema igapäevane

keel oli rootsi keel. Peale selle oskas ta rahuldavalt soome keelt vähemalt kõnes. Ema emakeel oli soome keel. See jäi ka kuueks esimeseks aastaks tema peakeeleks kodus olemise tõttu. Rootsi keelt valdas ema rahuldavalt nii kõnes kui kirjas. Eesti keelt ei osanud ta esialgu üldse. Esimese lapse sündides oli ta eesti keele siiski juba rahuldavalt ära õppinud. Nii oli perekonnal võimalus valida mitme keelestrateegia vahel.

Kõige ühisem keel oleks meile olnud rootsi keel. Põhjuseks, et rootsi keelt siiski koduseks keeleks ei valitud, ei olnud mitte ainult see, et ema poolt pakutav rootsi keele-eeskuju oleks jättnud soovida. Peale selle puudus nii isal kui emal kultuuriline tagapõhi oskamaks väikelastega küllaldaselt rootsi keeles suhelda.

Valida kakskeelsus, nii et isa räägib lastega eesti keelt ja ema rootsi keelt, ei olnud samuti mõeldav juba nimetatud põhjusel. Pealegi olid isa teadmised eesti lastekultuurist võrdlemisi väikesed. Alternatiivne kakskeelsuse mudel, mille järele kodus räägitakse ainult eesti keelt ja ümbruskonnas rootsi keelt, ei sobinud hästi ema tagasihoidliku eesti keele oskuse ja eesti lastekultuuri mittetundmise pärast. Vähemustevahelistes segaabielludes oleks peale selle ainult ühe abielupoole keele ja kultuuri esiletõstmine egoistlik ja teist abielupoolt rõhuv tegu. Selline olukord võib lapses hiljem tekitada palju küsimusi ja esile kutsuda kriitilist suhtumist oma kodukultuuri ning isegi viia kodus domineerivast kultuurist eemaldumiseni.

Juba nimetatud põhjustel ei olnud motiveeritud ka kakskeelsuse arendamine rootsi ja soome keele põhjal. Ainukeseks mõistlikuks alternatiiviks jäi järele kolmkeelsus. Nii oleme kokku leppinud, et kumbki vanem räägib lastega oma emakeelt, s.o. isa eesti keelt ja ema soome keelt. Rootsi keele arendamiseks valisime elupaiga selliselt, et ümbruskonnas leiduks lapsi ja perekondi, kes räägivad head rootsi keelt ja kelle kultuuriline tase on kõrge.

Tähtis tegur meie planeerimises oli ka laste igapäevase hooldamise küsimus. Selles osas oleme lastele soome päevakodu ja kooli asemel valinud rootsi "päevaema" ja kooli. Kõik meie lapsed on siiski käinud ühe aasta soome poolpäevakavaga lasteaias.

Kuidas oleme toiminud?

Keeleõpetamisel on meid juhtinud arusaamine, et laps areneb suhtlemise läbi oma ümbruskonnaga. Teine tähtis põhimõte on olnud,

et laps õpib keelt kõige paremini tegutsemise ja konkreetsete elamuste ning kogemuste kaudu. Kolmandaks oleme arvamusel, et lapse positiivset suhtumist vähemuse keelde ja kultuuri määrab tema vahekord vanematega ja üldse stimuleeriv üleskasvamise õhk-kond.

Laste sündimisest peale oleme elu perekonnas püüdnud korraldada nii, et vanemate käitumine laste vastu oleks võimalikult järjekindel, seda eriti keele kasutamise suhtes. Igas kahekõnes lapsega peab vanem üht ja sama keelt kasutama. Seevastu võib vanem vestluses teiste inimestega ükskõik mis keeles rääkida. Järjekindluse läbi keele kasutamisel luuakse perekondlikud keeletraditsioonid, nagu järjekindla käitumisega pannakse alus perekonna kultuuritraditsioonidele. Nagu me aga teame, on traditsioonidel suur võime ajahambale vastu panna. Traditsioonide läbi tunneb inimene ennast ära - ta identifitseerib end olukorraga.

Vähemuse olukorras on eriti tähtis, et traditsioone ehitatakse üles teadlikult kasutades selleks igapäevaseid rutiintoiminguid lapsega. Näiteks, kui isa õhtul last vannitab, teda ööks mähib ja samal ajal temaga mingit keele- või liikumisemängu mängib, või kui ta last voodisse pannes talle laulab või ette loeb, siis tekib lapsel vajadus neid toiminguid iga päev samas keeles uuesti läbi elada. Vähemuse keele kasutamine sääraustes olukordades pakub lapsele suurt rahuldust ja ta hakkab seda oma keeleks pidama.

Rutiinsituatsioonide järjekindla ärakasutamise läbi saame aega lapsega töötamiseks. Kuus 10-minutilist mähkmevahetust päevas annavad terve tunni keeleliseks ja emotsionaalseks kontaktiks lapsega. Et mõlemad vanemad võiksid osaleda samasugustes lastehoiu-momentides, võib üks vanem teise teatava perioodi (mõne nädala) järele välja vahetada.

Ka lapse kokkupuutumistes minoriteedikultuuriga väljaspool kodu on traditsioonid põhjanevad. Kui lapsed saavad juba väikesest peast kord nädalas käia mänguringis, kus nad kuulevad täiskasvanuid ja teisi lapsi eesti keelt rääkimas, siis kujuneb selle keele rääkimine loomulikuks neid inimesi kohates. Kui nad aga kohtavad eestikeelseid inimesi alles hiljem, siis on kergesti seletatav, miks nad valivad omavaheliseks keeleks rootsi keele: nad on harjunud võõrastega rääkima esmajoonel rootsi keelt. Ja kui kõik osalised valdavad rootsi keelt, jätkataksegi vestlust rootsi keeles.

Sellepärast on nii tähtis lapsi maast madalast kaasa võtta vähemuskultuuriliste sündmuste tähistamisele. Nad peavad neid sündmusi siis ka edaspidi huvitavaks ja tahavad vanematega kaasa tulla.

Peale traditsioonide loomise oleme kodus püüdnud minimeerida laste juurest äraolemist õhtuti ja vabal ajal, kui neid sel juhul tuleks jätta rootsi lapsehoidja hooleks. Mis kasu on meie keelele ja kultuurile, kui vanemad küll virgalt vähemuse kultuuri- ja organisatsioonielust osa võtavad, aga aega ei leia oma lastele keele ja kultuuri edasiandmiseks?! Laps omandab vanemate kultuurimustri nende käitumist jäljendades, neid "mängides", ja selleks peab tal olema võimalus oma vanemaid tegelikkuses näha ja eeskujuks võtta. Teisiti on tal raske pöimida tõsielulisi momente oma mängudesse ja õppeprotsessidesse.

Selletõttu oli meil laps kaasas näiteks juba esimesel Metroo seminaril 1977. Muidugi on lapsed seminaridel mõnevõrra segavad, eriti kui nad tunnetavad, et neisse suhtutakse ebatolerantselt. Kui vähemuskultuur aga tahab üle elada, siis peab ta ausalt lastesõbralik ja mitte lastekriitiline olema. Laps on vähemuskultuuri kõige kallim varandus. Eriti kasulikud on väikelapsele sellised kokkutulekud, millest võtavad osa mitmes vanuses inimesed, kus tehakse kõiksugu asju "päriselt" ja kus lapsed tegevusest osa võtta tohivad. Pidagem meeles, et laps õpib konkreetse tegevuse läbi. Kahjuks pakutakse vähemusühiskonnas vähe konkreetset tegevust võrreldes teise tegevusega - istumise ja arutamise - , mis lapsele palju ei anna, ja seda aastast aastasse.

Sellest vaatevinklist on eriti tähtis, et laps nii varakult kui võimalik - ja nii tihti kui võimalik - saab külastada vanemate või vanavanemate kodumaad. Seda kodumaad on vaja tajuda kõigi meeltega: näha seda silmadega, tunda kätega, kuulata kõrvadega, tallata selle maapinda jalgadega, maitsta suuga ja nuusutada ninaga. Kodumaa külastamine aitab last ka varakult aru saada mitmekeelsuse sotsiaalsest kasust, sest ta näeb, et geograafilised piirid ei võta talt võimalust sotsiaalseteks ja keelelisteks kontaktideks. Suurematele lastele pakub kontakt kodumaaga võimalusi kirjavahetuseks seal elavate lastega. See on tihti palju parem keele ja kultuuri juurutamise vahend, kui väga vahelduva kvaliteediga kodukeele õpetus.

Kuidas aega leida?

Võitlus ajapuudusega on väga keskne küsimus meie mitmekeelses ja mitmekultuurilises perekonnas. Kõiki asju tuleb teha kolmes keeles ja kolme kultuuri kohaselt. Lahendust võib siiski pakkuda vaba aja kasutamise plaan, mis annab võimalust kõigile perekonnaliikmetele üksteisega vabal ajal kohtuda. Kui näiteks maja korraspidamine ja ümberehitamine võtab kogu vaba aja, siis tuleb töömehodid teadlikult valida sellised, et isegi lapsed oleksid võimalised tööst osa võtma. Hoolsal järelemõtlemisel avastame teisi võimalusi lastega aktiivseks tegelemiseks.

Et mitmekultuurilises peres tuleb rohkem prioriteerida kui majoriteedikultuurilises, on muidugi tõsi. Küsimus on, kuidas ja kelle kasuks valikut teha. Näiteks rõhutab moodne elustiil igal pool suurt korda. Kuid kõikide asjade laitmatuus korras pidamine nõuab väga palju tööd ja viib olukorrani, et tegevust kodus, lasteaias jne. kiputakse tagasi hoidma, et "maja korrast ära ei läheks" ja väga palju kraamida ei tuleks.

Vähemuse perekonnas on tähtis, et rohkesti tuleks ette nii konkreetset, tõsielu vajadustest lähtuvat tööd, kui traditsioonilist kultuuriharrastust. Peame ette kujutama, et lapse harjumused kujunevad selle järele, missugust tähelepanu me üksikutele tegevustele omistame. Kui väikelast vanemate süles teleri ääres rahulikuks kussutada, et vanemad saaksid programme vaadata, siis õpib laps sellest, et teleri vaatamine on tähtis tegevus. Täpselt samal moel õpib laps, kui teda julgustada, kuulama ettekandeid minoriteedi kultuurist, armastama minoriteedi muusikat jne. - tundma, et see on tähtis tegevus.

Kui lapsevanem tunneb, et ta oma minoriteedi kultuuri küllaldaselt ei tunne, siis võib ta oma teadmisi ise täiendada. Nii laulud, riimid, vanasõnad, mõistatused, muinasjutud, kui ka mängude kirjeldused on olemas dokumenteerituna - raamatute, kassetide ja heliplaatidena. Üks moodus lastekultuuri õppimiseks oleks seda teha õpperingi raames.

Lapsevanema eeskuju on kõige tõhusam pedagoogiline vahend laste kasvatamisel ja õpetamisel. Nii on vähemuskeele tegelik rääkimine palju tähtsam kui lapsele jutluse pidamine, et selle keele rääkimine on ilmtingimata vajalik ja et tuleb katsuda end minoriteedirahva liikmena tunda.

Tuleb ka meeles pidada, et Rootsis üleskasvaval lapsel on õigus

tunda, et Rootsi on tema kodumaa täpselt samal viisil kui tema vanemad tunnevad, et nende kodumaa on väljaspool Rootsit. Kui rootsi lapsel on mitu keelt ja ta on osaline mitmes kultuuris, siis on see suur rikkus talle kui indiviidile ja kogu ühiskonnale. Peale selle pakub mitmekeelne ja -kultuuriline perekonnale vanematele aktiivset ja stimuleerivat miljööd, kui nad hakkavad vananema, ja tunnet, et nad on suutnud midagi olulist lapsele anda.

Tulemustest

Meie lapsed on alles nii väikesed, et nende kasvatuse tulemustest ei tuleks veel rääkida. See, mida me senini oleme võinud tähele panna, on olnud positiivne. Lapsed oskavad võrdlemisi hästi kõiki kolme keelt. Nende kõige täiuslikum keel on loomulikult rootsi keel, mida nad räägivad koolis ja sõpradega vähemalt 10 tundi päevas. Rootsi keeles on nad silmatorkavalt tublid või vähemalt üle keskmise taseme. Üks lastest on hakanud koolis käima juba 6-aastaselt.

Agas nad loevad ja kirjutavad võrdlemisi hästi ka eesti ja soome keeles. Väga palju abi on olnud sellest, et nad varakult, mitu aastat enne kooli minemist, õppisid lugema eriti eesti keeles. Varane vähemuskeeles lugemaõppimine loob harjumuse, mida hilisem rootsikeelsete raamatute lugemine ei kustuta. See kehtib ka vähemuskeelsete lastelaulude laulmise kohta, heliplaatide kuulamise suhtes jne.

Meie lastel on ka hea ja realistlik enesetunne. Nad tunnevad end rootslastena, kellel on välismaalastest vanemad. Kõige rohkem meeldib neil Soomes olla ja nad tahaksidki Soome elama asuda. Nad on uhked sellele, et valdavad kolme keelt. Nende endi ja ka sõprade meelest oskavad nad selletõttu rohkem kui teised lapsed. Nad on populaarsed nii rootsi kui soome laste hulgas ja on oma keeleoskuse tõttu saanud kiita ka Eestis elavate inimeste käest. Nad kasutavad ära oma mitmekeelset ja -kultuurilist tagapõhja esile tuues oma individuaalsust, eriti asjades, mida ka nende sõbrad hindavad.

Peale keeleliste oskuste on neil olnud lihtne varakult toime tulla olukordades, mis nõuavad loogilist mõtlemist ja "koodide" tõlgitsemist, näiteks, mängude reeglid, nootide lugemine, matemaatiline mõtlemine, inglise keele õppimine.

Meie lapsed on rahul oma eluga, nad on head sõbrad nii isa kui

emaga ja kasutavad järjekindlalt oma kolme keelt nii kodus kui väljaspool kodu. Tendentsi vähemuskeelte kasutamise vältimiseks ei ole olnud märgata. Ja miks peaksidki nad seda tegema, sest nende mitmekeelsus ei ole seotud vanemate identsuse elushoidmisega. See on nende endi rikkus, mida nad mitmel viisil võivad ära kasutada tänu sellele, et nad on mitme balanseeritud kultuuriga rootsi lapsed.

Kirjandust

Allwood J, McDowall M & Strömquist S "Barn, språkutveckling och flerspråkighet. En kritisk översikt". Inst. för lingvistik, Göteborgs Universitet, 1982.

Ehn, Billy "Det oturliga kulturmötet. Om invandrare och svenskar på ett daghem". Liber, 1986.

Flising, Björn "Barns utveckling - en social process". Liber, 1984.

Miks me räägin... järg lk. 40.

Jah, keelegrupe, nagu nüüd suvel korraldati, oleks pidevalt vaja. Olin Endel Loo grupis, kus saime teada, missuguseid sõnu kasutatakse Eestis. Saime arutada neid väljendeid, et teaksime, missuguses ühenduses neid kasutatakse Eestis. Endel Loo teadis, mida meie siin ütleme ühe asja kohta ja kuidas nad seda nimetavad seal. Ja kui palju seda kasutatakse ja kas see on kadumas, või kas see on midagi, mis tuleb. Selline asi huvitab mind praegu, arusaadavalt, sest rabelen siin oma tütrele eesti keele õpetamisega. Meil tuleks Metroos järjekindlalt tegeleda oma keele "revideerimisega", ajakohastamisega.

Usutles Jüri Seim

KUIDAS TOIMIDA - MIDA TEHA ?

VAHENEID JA MEETODEID VÄIKELASTELE EESTI KEELE
ÕPETAMISEL KAKSKEELSES PEREKONNAS.

Jaan Seim

Alljärgnev ülevaade on subjektiivne valik materjale, mida olen kasutanud oma kahe lapse (üks praegu 5-, teine 4-aastane) kasvatamisel eestikeelseteks.

Raamatud

Paljud eestikeelsed lasteraamatud on kasutamiskõlbmatud, kui on tegemist Rootsis sündinud lastega. Võõrad sõnad ja väljendused, liiga pikad peatükid, väike piltide arv, tekst ja pilt, mis ei sobi kokku, võõras temaatika - need on mõned puudused, mida tihti kohtad Eestis väljaantud raamatutes. Tähtis on, et lapsed ei peaks liiga palju kannatama raamatute all, milles esinevad nimetatud puudused. Muidu on neile varsti selge, et eestikeelseid raamatuid pole mõtet lugeda, sest need on igavad.

Siiski leidub terve rida eestikeelseid lasteraamatuid, mis lastele meeldivad. Nimetaksin siin mõnda neist:

Ott Arder "Mine metsa"! (luuletused lastele)

Juhan Kunder "Ahjualune" (toredad pildid)

Ellen Niit "Triinu ja Taavi lood" ja "Suur maalritöö"
(värsivormis)

Helga Nõu tõlgitud "Õhtujutud", "Mina tahan ka koolis käia",
"Vaata, Madicken, lund sajab" ja "Kui väike Ida tahtis teha vempu"

Priit Pärn "Tagurpidi" (piltjutustus)

Eno Raud: värsiraamatud, nagu "Käbi käbi - häbi" ja "Padakonna vada", "Sipsik" (parajad peatükid) ning "Naksitrallid" (naljakad tegelased!)

Karl Ristikivi "Semud ja sellid"

Loomulikult võib valida ükskõik missuguse toreda rootsi- või muukeelse raamatu ja seda lugemisel otse eesti keelde tõlkida. Ei

maksa häbeneneda teinekord vähest eesti keele oskust. Laps oskab ju veelgi vähem! Alati võib sõnaraamatu abiks võtta.

Kui lapsed hakkavad juba huvituma lugemaõppimisest, siis soovitatakse Helju Männi, Helle Raigna ja Meta Terri "Karu-aabitsat", Otto Paju "Kukeaabitsat" või V. Parbo raamatut "AB mudilastele". Lapsel on eesti keelt lugema õppida kergem kui näiteks rootsi keelt, sest eesti keeles vastab igale kirjatähele alati üksainus häälik.

Laulikud

Laulmine on suure tähtsusega lapse üldises arenemises. Keeleõppimise seisukohast on laulmine väga efektiivne. Laulude läbi õpivad lapsed keelt väga ruttu, ka selliseid sõnu ja väljendusi, millest nad üldse aru ei saa. Kahjuks lauldakse tänapäeval eesti kodudes palju vähem kui vanasti. "Süüdi" on arvatavasti muusikaline üleujutus, mis tabab tänapäeva inimesi TV, plaatide, kassetide j.m.s. näol. Paljudel inimestel on ettekujutus, et nende oma lauluhääl ei kõlba kuskile. Lapsele on aga just tema ema või isa hääl kõige ilusam maailmas. Sellepärast laulgem palju ja julgelt!

Väga hea ja kasutatav laulik on Toronto Eesti Seltsi lasteaia poolt 1970-ndate alguses väljaantud "Laule, mängu ja tantse väikelastele". Umbes samalaadse sisuga on Eestis 1966 ilmunud R. Lätte koostatud "Aastaringis". Selles leidub meile vähem tuntud laule.

Kaks toredat pildiraamatut, millest kumbki annab edasi tuntud lastelaulu, on E. Niidu "Rongisõit" (Rong see sõitis) ja A. Piirikivi "Viisk, põis ja ölekõrs" (Uhti, uhti uhkesti).

Grammofoniplaadid ja kassetid

Igasugused plaadid ja kassetid muinasjuttude ja lastelauludega on rootsi turul väga tavalised. Neid mängitakse igal pool kodus, autodes, koolides ja mujal. Nende mõju on erakordselt suur. Ainult televisioon võib nendega võistelda laste juures. Eesti-keelne valik on muidugi väiksem. Mõned Eestist tulnud plaadid ja kassetid ei ole siinsetes oludes kõige õnnestunud. Vahel laulavad lastelaule liigselt koolitatud häälega lauljad, vahel loeb muinasjutte keegi ülepingutatult dramaatilise häälega näitleja. Siiski leidub laule ja hääli, mida lapsed ruttu omaks võtavad.

Mõned positiivsed näited:

Eestis väljaantud väikesed plaadid

Karl Ader loeb eesti autorite muinasjutte

Muinaslugusid kogu maailmast I

Eno Raud "Lastejutte kogumikust "Karu maja" ja "Vigurivärsse"

Suured plaadid

"Entel Tentel"

"Laulukarusell"

"Punamütsike"

Mart Saar "Kadunud printsess"

Ülo Vinter "Väiksed nipid" (sisaldab muuseas neli laulu muusikalist "Pipi Pikksukk")

Kassetid

"Stokholmi Eesti Algkooli lapsed laulavad" (2-3 kassetti)

"Stokholmi Eesti Lasteaia lapsed laulavad"

Vähem, või ehk siia maani üldse mitte, on meie kodus kasutamist leidnud:

R. Eespere "Laule lastele" ja "Näärilaule" (väikesed plaadid)

"Laule ja luulet lastele" (väike plaat)

R. Lätte "Lastelaule" (väike plaat)

"Onu Remuse jutte" (7 väikest plaati, üks suur)

E. Tambergi "Laule lastele" (väike plaat)

"Väike Illimar" (nukuteatri dramatiseering, suur plaat)

Paljusid iseenesest häid plaate lastelauludega on raske kasutada, sest plaadiümbrisel pole ära toodud laulude sõnu. Kuulmise järgi ei jää laulud nii kergesti meelde ega saa neid kaasa laulda.

Estikeelseid plaate ja kassette mängin lastele tihti, kui nad on heas mänguhoos, näiteks, kui nad ehitavad klotsidega. Püüan siis ise kohal olla ja kaasa elada nii mängule kui kuulamisele. Mitu korda on juhtunud, et alles teise või kolmanda kuulamise järele, siis kui jutt või laul on juba äratuntav, hakkab asi lastele meeldima.

Lubatud on ka väikesed kavalused, näiteks: "Täna õhtul võite olla

kauem üleval, sest tahan teile mängida ühte toredat plaati". Olen kassetile üle mänginud toredaid eestikeelseid laule ja jutte. Kui on olnud ees pikem autosõit, siis olen võtnud kaasa just niisuguseid kassette ja "unustanud" kõik teised koju.

Eesti ühiskond

Välis-eesti ühiskond, eriti suuremates keskustes, pakub laste eesti keele arendamiseks võimalusi, mida tuleb kindlasti ära kasutada. Nii asub Stokholmis Eesti Lasteaäd, mis töötab argipäeviti. Samas on olemas ka mudilaste mänguring, mis käib koos kaks tundi iga teine pühapäev. Siin toimub tegevus lauluringi ja vaba mängu vormis. Lastevanemad on ise kogu aeg kohal, mis võimaldab omavahelist läbikäimist ja arutamist.

Kaks korda aastas toimuvad eesti kooli peod. Need on väga olulised, sest siin on eelkooliealistel võimalik kohtuda ja end identifitseerida suuremate eesti lastega.

Sotsiaalne võrk eesti ühiskonnas on väga oluline. Vanaemad, vana-isad, sugulased, tuttavad - kõik on vajalikud näitamaks lastele, et eksisteerib eesti rahvusgrupp. Ei maksa häbeneda eesti sugulaste ja sõprade abi kasutamist vajaduse korral, näiteks laste hoidmiseks.

Kasulik on kaasa võtta lapsi kohtumistele, kus suheldakse ainult eesti keeles. Seda võib teha näiteks lastega Eestit külastades või neid kokku viies väljaspool Rootsit elavate eestlastega.

Rootsi ühiskond

Et muulastel on rootsi koolides nüüd võimalik saada kodukeeleõpetust, on üldiselt teada. Vähesed teavad aga, et sama võimalus kehtib põhimõtteliselt ka lasteaegade kohta. Meie lapsed, kes käivad täisajaga rootsi lasteaias, õpivad nii juba kolmandat aastat kuus tundi nädalas eesti keelt mängu vormis. Soovitan seda võimalust ka teistel kasutada.

Lõpuks

Kas lastele eesti keele edasiandmine segaabieliu tingimustes õnnestub või mitte, oleneb loomulikult mitmesugustest teguritest. Palju oleneb sellest, kas on energiat ja aega. Eesti keele õpetamine lastele ei ole alati kerge argipäeva toimetuste ja isiklike huvide kõrval. Siin toonitaksin veelkord eestikeelse

sotsiaalse võrgu loomise tähtsust. See ei asenda kodust õpetust, aga see annab palju juurde ja julgustab.

Üks võibolla tähtsamaid tegureid keeleõpetamise juures on vahekord lapse ja vanema vahel. Kommunikatsioon lapse ja vanema vahel toimub ju väga mitmel pinnal, mitte ainult keele kaudu. Kas keel ja sõnad, mida vanem kasutab, lähevad lapsele korda või mitte, oleneb suurel määral sellest, kui hea ja soe on kommunikatsioon. Teinekord, kui olen olnud pojaga tülis, on ta mind "ära neednud" ja nõudnud, et hakkaksin temaga rootsi keelt rääkima. Siis on mul olnud tunne, nagu tahaks ta mind välja vahetada kellegi teise vastu.

Inimese keel on ju äärmiselt dünaamiline ja keeleoskus pole kunagi midagi püsivat. Kui kõik näib korras olevat ja lapsed räägivad soravalt eesti keelt, ei pruugi see veel tähendada, et asi iseenesest nii edasi läheb. Aga võib ka öelda vastupidist: kui kõik pingutused näivad luhta minevat ja laste keeleoskus näib nullile lähenevat, ei pruugi olukord siiski olla lootusetu. Kui saadakse õige ots kätte, küll ta siis paraneb.

Keele äraõppimine ei saa olla mingi isoleeritud eesmärk. Aga see võib olla heaks näitajaks lapse ja vanema vahekorra kohta. Väga tabavalt väljendas seda Rein Taagepera 1974.a. Metsaülikoolis, kui juttu tuli eesti laste kasvatamisest. Ta ütles: "Parem on olla hea inimene ja sitt eestlane, kui hea eestlane ja sitt inimene, kuigi ma ei saa aru, kuidas viimane on üldse võimalik".

järg leheküljelt 28.

Lõppude lõpuks võib eesti keelt välis-eesti tingimustes ikkagi edasi kanda ainult teadlik suhtumine ja huvi selle vastu, võiks koguni ütelda, kirglik tahtmine seda keelt alles hoida.

Autoritest:

Jüri Helberg

Sünd. 28.10.1947 Alingsåsis, Lääne-Rootsis. Elab Alingsåsis.

Hariduskäik: rootsi põhikool (1962) ja tehnikagümnaasium (1970) Alingsåsis. Chalmersi tehnikatöökool Göteborgis (masinaehitus). Eesti keelt õppinud kodus, täienduskoolis, suvekodus, skautluses j.m., samuti lugemise, kirjutamise ja koorilaulmise läbi.

Tegevusalad: insener Alingsåsi ribakardinavabrikus. Tegev Göteborgi eesti organisatsioonides (EÜS, Göteborgi Eesti Meeskoor j.m.).

Tiia-Mari Juhkam

Sünd. 4.4.1954 Järfällas Stokholmi lähedal. Elab Upplands Väsby Stokholmi lähedal.

Hariduskäik: rootsi põhikool (1961-64). Prantsuse kool Stokholmis (1964-74). Kooliajal eesti gaid, suveti eesti laste suvekodus. Stokholmi Ülikool (ajalugu, etnoloogia).

Tegevusalad: sekretär, korrektuurilugeja, rootsi keele õpetaja sisserrändajale. Aktiivne tuumaenergiaavastases liikumises.

Lapsed: tütar s. 1984.

Helena Kiviloog

Neiuna Peltola. Sünd. 19.7.1941 Soomes, Häme maakonnas Längelmäki vallas Tampere lähedal. Siirdus Rootsi 1974. Elab Örebros.

Hariduskäik: põhikool Vääksys, gümnaasium Lahtis (1960). Lasteaedniku, kurtideõpetaja, rahvatöökoolide juhataja eksamid. Turu Ülikool (1968 pol.mag.).

Tegevusalad Soomes: kurtide kooli õpetaja, lasteaia juhataja, lasteaednike seminari juhataja, inspektor ja planeerija sotsiaalvalitsuse juures j.m.; Rootsis: lasteaednik, sisserrändajate assistent, konsulent lastehoolekandes ja sotsiaalametis.

Avaldanud artikleid pedagoogika küsimustest ajalehtedes ja ajakirjades.

Lapsed: pojad s. 1975 resp. 1981, tütreid s. 1977 resp. 1979.

Helga Nõu

Neiuna Raukas. Sünd. 22.9.1934 Tartus. Rootsi tulnud 1944.
Elab Uppsalas.

Hariduskäik: Pärnu 5. algkool (1942-44). Rootsi algkool
Adelsöl (1945-47). Hermodsi korrespondentsinstituut (1948-49).
Södra Flickläroverket Stokholmis (1950-55). Algkooliõpetajate
Seminar Stokholmis (1957).

Tegevusalad: kooliõpetaja rootsi põhikooli keskastmes, kirjanik.
Avaldanud romaanid "Kass sööb rohtu" (1965), "Tiiger, tiiger"
(1969) ja "Paha poiss" (1973), novellikogu "Kord kolmapäeval"
(1967), noorsooraamatu "Pea suu!" (1983), lasteraamatud "Ruudu-
line röövel" (1965) ja "Oi-oi-oi, mis juhtus?" (1967), näidendi
"Põgenejad" (1978-79 ajakirjas "Mana"), lugemiku "Uus lugemik"
(1984) j.m.

Lapsed: poeg s. 1961, tütred s. 1960 resp. 1965.

Aho Rebas

Sünd. 17.7.1946 Boråsis, Lääne-Rootsis. Elab Göteborgis.

Hariduskäik: rootsi põhikool ja gümnaasium (1965). Göteborgi
Ülikool (1972 fil.mag. (ajalugu, rootsi keel j.m.); alates
1983 ajaloo doktorand). Lundi Ülikool (eesti keel 20 p.).
Reservohvitser.

Tegevusalad: kooliõpetaja (rootsi keel ja ühiskondlikud ained).
Göteborgi Eesti Kooli juhataja (1979-86). Kasvataja ja juhataja
eesti suvekodudes. Tegev eesti organisatsioonides (Eesti Komi-
tee asemikekogu liige, Rootsi Eestlaste Esinduse esinduskogu
liige j.m.). Korvpallimängija, suusainstruktor, reisijuht
mägedes.

Avaldanud lauliku "Noorte lauluraamat" (1983).

Lapsed: pojad s. 1974 resp. 1985, tütred s. 1977 resp. 1987.

Jaan Seim

Sünd. 9.7.1953 Stokholmis. Elab Stokholmis.

Hariduskäik: Stokholmi Eesti Algkool (1966). Adolf Fredriku
muusikakool ja gümnaasium Stokholmis (1973). Ingesundi muusika-
ülikool Arvikas (1977 flööt). Muusikaakadeemia (1980 kooripe-
dagoogika, 1987 muusikapedagoogika). Uppsala Ülikool (eesti
keel 20 p.). Stokholmi Ülikool (muusikateadus, rootsi keel).

Tegevusalad: kooliõpetaja (muusika ja rootsi keel), muusik.
Stokholmi Eesti Noortekoori asutaja (1979) ja dirigent. SL-i

(Stor-Stockholms lokaltrafik) meeskoori dirigent (alates 1980).
 Üks METROO asutajatest (1976).
Lapsed: poeg s. 1981, tütar s. 1982.

Jüri Seim

Sünd. 24.4.1924. Siirdus Rootsi 1944. Elab Stokholmis.
Hariduskäik: Tallinna 22. algkool (1931-34). Gustav Adolphi gümnaasium Tallinnas (1941). Tartu Ülikool (1942-43). Stokholmi Ülikool (1949 fil.kand. (bioloogia, keemia); mikrobioloogia doktorand 1972-79). Lundi Ülikool (eesti keel 20 p.).
Tegevusalad: keemik, mikrobioloog, sotsiaaltöötaja (alates 1979).
 Tegev METROO juures (alates 1976).
Lapsed: pojad s. 1951 resp. 1953; pojapoeg s. 1981, pojatütred s. 1982, 1982 resp. 1984.

Salme Tammert

Neiuna Leibur. Sünd. 26.7.1943 Pärnumaal Rae külas. Siirdus 1979 Rootsi. Elab Lundis.
Hariduskäik: Tali 9-klassiline kool Pärnumaal (1960). Pärnu 1. Keskkool (1962). Tallinna Pedagoogiline Instituut (1966). Tartu Riiklik Ülikool (1971-73). Õpetamise Sisuga ja Meetodite Instituut Moskvast (1973-77; aspirantuuris 1973-79). Lundi Ülikool (eesti keel 60-80 p.; doktorand alates 1983).
Tegevusalad: kooliõpetaja Tallinnas algastmel. Teadur Pedagoogika uurimise instituudis (1969-77). Eesti keele ja e.k. õpetamise metoodika vanemõpetaja Tallinna Pedagoogilises Instituudis (1977-79). Eesti keele õpetaja Lundi Ülikooli Soome-Ugri Instituudis (alates 1981). Eesti keele õpetaja eesti laste suvekodus Gotlandil. Töötab "Gleerupsi" raamatukaupluse väliskirjanduse osakonnas Lundis.
Avaldanud artikleid eesti keele õpetamise probleemidest.
Lapsed: pojad s. 1965 resp. 1981, tütar s. 1970.

PEATOIMETAJA: Enno Klaar
 Tel. 08-63 32 09

KÄESOLEVA NUMBRI TOIMETAJA:

Jüri Seim
 KAASOSALISED: autorid,

Mati Palk
 Ingrid Seim
 Jaak Maandi

aja lugu

- MIS LUGU SEE ON ?

Aja Lugu on Aja Kiri iseseisev lisa mille esimest numbrit käes hoiate.

Aja Kiri deklareeris kümmekond aastat tagasi, et "on oma aja kajastaja kirja kujul" ning et "AK peasihiks on tõetruult peegeldada eestluse olukorda ja päevaprobleeme nii kodumaal kui võõrsil. Neid soovib ta arutada võimalikult igakülgselt ja põhjalikult".

Selle deklaratsiooniga ühineb ka Aja Lugu.

V a h e nende kahe vahel on: esimene on perioodiline, suhteliselt väikese täheruumiga, üldainestikuline ajakiri.

Teine on mitteperioodiline album-vihik, piisava täheruumiga selleks et käsitleda põhjalikumalt väljavalitud ainet või ainetikku.

Need kaks niisiis täiendavad teineteist.

Kes soovib, võib siin lugemise lõpetada, sest oluline on öeldud.

Need aga, kes on huvitatud ajaloost Aja Lugu taga, neile räägime ära ka selle loo.

AL väljaandmise mõte tekkis kahest, siis veel üheteisest lahus vajadusest, mis olid:

- Metsaülikoolil Rootsis, (mis senini kirjastanud kaks raamatut peaaesjalikult peetud seminaride materjali põhjal) oli jälle saanud aktuaalseks kolmanda raamatu välja andmine.

- Globaalse levikuga Aja Kiri puuduseks on napp täheruum, mis ei luba avaldada pikemaid kaastöid.

Allakirjutanu, oma tegevuses, oli seatud mõlema küsimuse ette. Vajaduste ja võimaluste vaagimine andis idee, mis paistab lahendavat mõlemad algatarbed - Aja Lugu hakkab avaldama Aja Kirile sobivat, kuid sinna mitte mahtuvat kaastööd, samuti Metroo (ja teiste ürituste, nagu Metsaülikoolid teistel maadel) materjale. Võimalusi on palju - teemanumbrid (nagu käesolev number), valikloengute kogud etc. või siis hoopis midagi muud.

Aja Lugu antud vormis peaks lisama midagi ka eestikeelsele publitsistikale, mis on täiesti soiku jäänud ala. On ju nii et välis-eesti ühiskondlik- ja kultuurne aktiivsus on jätkuvalt kaunis suur. Ent paraku enamik vaimuvara, debatte, referaate, sümposioone jne jääb valdavalt osas nelja seina vahele ja ühekordse auditooriumi kuulata, kuna puudub nädalalehtede ja romaanide vahepealne press kus vastav materjal võiks ilmuda. Teeme siin algatuse, loodame et võimalust kasutatakse. Kordaminek oleneb nagu alati mõlemast, nii pakkujast kui tarbijast - kui publik on passiivne siis jäävad ka etendused pikapeale ära. Teisest küljest peavad etendused midagi pakkuma.

ENNO KLAAR

Kust saab laps oma eesti keele ?

Artikleid eesti keele olukorrast välis-eesti ühiskonnas.

SAATEKS	2
MEIE KALLIS VILETS JA VAENE EESTI KEEL Helga Nõu	3
KAS KVALITEET VÕI PRAAK? EESTI KOOLIDEST JA EESTLASKONNA JÄRELKASVUST ROOTSIS Aho Rebas	10
KEELEPROBLEEMIDEST NOORTE SUVEKODUS Salme Tammert	17
MÕTTEID ASSIMILATSIOONIST VÄLIS-EESTI ÜHISKONNAS Jüri Seim	25
AVAR MAASTIK (laul) Ulf Lundell Tõlkinud Jüri Helberg	29
MIKS MA RÄÄGIN OMA TÛTREGA EESTI KEELT? Intervjuu Tiia-Mari Juhkamiga	30
ISAKEEL, EMAKEEL JA LASTE KEEL Helena Kiviloog	39
KUIDAS TOIMIDA - MIDA TEHA? VAHENDEID JA MEETO- DEID VÄIKELASTELE EESTI KEELE ÕPETAMISEL KAKS- KEELSES PEREKONNAS Jaan Seim	46
AUTORITEST	51
AJA LUGU - MIS LUGU SEE ON ?	54

aja lugu

TELLIMISED TEHA:

Skandinaavias ja Rootsis
vastav summa maksta ülalantud
postgiro kontole, talongile
märkida nimi, aadress, telli-
mine.

Mujal maailmas saata telli-
mine kirja teel ülalantud
aadressil, lisada andmed ning
rahvusvaheline pangatäht
E n n o K L A A R I NIMELE .

Saab ka tellida AjaKiri esinda-
jate läbi.

toimetus ja talitus:
c/o Enno Klaar
Älvkarleövägen 12
S-115 43 Stockholm

Postgiro nr. 12 77 47 -4
Stockholm

KÄESOLEVA UKSIKNUMBRI HIND:

Rootsis	30:- SEK
Skandinaavias	25:- FIM
	35:- DDK, NOK
Saksamaal	9:- DEM
USA-s	5:5 USD
Kanadas	7:- CAD
Austraalias	8:- AUD
Mujal	vastavalt kursile

Jüri Seim 16. IV 1987

ODAV-
MUUK!

Præegu on odavmüügil METROO TEINE RAAMAT (sisukord siin kõrval)

Raamat on 198 lk. ja ilmus trükk-ist 1979 kuid sisu on ja jääb aktuaalseks.

HINNAD: (koos saatekuluga)
Rootsis /Skandinaavias 20:- SEK
USA-s 4:- USD
Kanadas 5:- CAD
Austraalias 6:- AUD

Iga järgnev eksemplar mida korraga tellid on veelgi odavam:
15 SEK, 3 USD, 4 CAD, 5 AUD.
(Esimese hoiad endale, teise, kolmanda kingid ära!)

TELLIMINE: nii nagu Ajalugu, vt. siselehekülg.

ajakiri

on kultuuri- ja ühiskonnaküsimusi käsitlev ülemääilmne ajakiri, mis ilmub 1976 a. saadik Torontos.

Peale ilmumisel oleva seeria (nr. 43-48) lõpule viimist k.a. sügisel, t a e s t a b AK oma endise ilmumistiheduse (5-6 nr aastas) ning laiendab oma side- ja info-teenistust globaalsele eestlaskonnale.

Üks näide Ajakiri uuest ofensiivist on just käesolev Ajalugu, mis on Ajakiri iseseisev liis.

Toimetuse ja talituse:

AJA KIRI
2661 Kingston Rd.
Scarborough, Ont.
Canada M1M 1M3

Vello Salo (tegevtoimetaja,
tel. 416-265-2458)

Vello Soots
Henno Sillaste
Heino Jõe
Käbi Lokk
Lembitu Ristsoo
Arvo Sepp (kujundus)
Tõnu Mägi (talitus)

Esindus Skandinaavias:

Enno Klaar
Älvkarleövägen 12
S-115 43 Stockholm
Tel. 08-633 209
6 numbrit: rkr 80, postgiro
nr. 12 77 47-4 Stockholm

Esindus Austraalias:

Tiia Raudma
11/19 Waruda Street
Kirribilli NSW 2061
Tel. 02-929-6415
6 numbrit: A\$ 11

PE ^A 1223 1

Määravaid tegevusi
Jaan Seim / Johan Viiding 9
Määravaid tegureid eesti rahva kujunemisel
Hain Rebas 7

EESTI DIASPORAA PRAEAKUSTIMUSI

Eestlus on looming
Walter Rand 16
Eros ja Esto
Tõnu Parming 32
Eestlaskond Rootsis - mõned arvud
Aivar Reinans 54
Missugusteks eestlasteks tahame kasvatada
oma kolmandat sugupõlvet?
Helena Kiviõlg 62

EESTI VABARIIK SUURVÕIMUDE HAARDES

Kompartei ja eestlased
Tõnu Parming 71
Vabariigi juhtkond riigikriisi vahendajana
Tõnu Parming 90
Soomepoiste liikumine
Raimond Kolik 104
Läkitus Eestist
Otto Tiek 118

KULTUUR - ÜHISKOND - AJALUGU

Rahvas ja rahvus kui ajaloolised kategooriad
Aleksander Loit 120
Ideoloogiat ja organisatsiooni
Vello Salo 134
Eesti kirjanduse ühiskondlikust rollist
Raimond Kolik 146
Eesti rahvarõivad
Juta Virkmaa-Juks 156

METROO 78

Kava 178
Minitroo 180
Anne Reinson, Leena ja Jüri Männik
Mõtteid Metroost Gotlandil tagant järgi
Raimond Kolik 185
Fotod
Jaak Kruusmägi 191

Edaspidi on raske vältida Ajakiri tellimist kõigil nendel, kes vabes maailmas elavad, kes (veel) eesti keelt loevad ja kirjutavad, ning on eestluse käekäigust tõsiselt huvitatud.

AK ilmumisel olevat seeriat saab tellida nagu endmed alamel. Andmed edaspidistest tellimistingimustest hiljem.

Ilumissagedus:
võimalust mööda.
\$ 13 (Kanada)
\$ 12 (USA)

Kaanekujundus: Arvo Sepp

1 0100 00003162 1

© Aja Kirj
ISSN 0384-8469